

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זיתים סביב לשלחנם,
הכמים ונכונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת תרומה

אותיות ז • ח • ט • י

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

אדה"ק

וזמות הצדיק ודבריו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויזשפע על הלומדיו ועל המסייעים
בני חיי ומוזני וכל טוב סלה
כהמבטתו
בהקדמת ספריו.

ארה"ב
347-496-5657

דניאל אורי
בן רג'ינה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדמה
צפונה ונגבה"

אהרן
בן גיטל בילא
וכל עשפחתו
וכל הנלוים אליו

לשפע ברכה
והצלחה גדולה
וסייעתא דשמיא
בכל מכלל כל

פְּרֶשֶׁת תְּרוּמָה

ז

וַיֵּשׁ לְאֹמֶר, דְּאִיתָא בְּמִסְכַּת רֹאשׁ
הַשָּׁנָה דָּף ו' (ע"א), דְּנִדְרַ וְנִדְבָה
נִחְלָקוּ לְשֵׁלֶשׁ חֲלָקוֹת, חַד נִדְבָה, וְאִם
מֵת אוֹ נִגְנַב אֵינּוּ חֵיב בְּאַחֲרֵיאוֹ. וְחַד
נִדְרָה, וּכְגוֹן דְּאֹמֶר חֲרִי עָלֵי עוֹלָה עַל
מִנַּת שְׂאִין אֲנִי חֵיב בְּאַחֲרֵיאוֹ, דְּדָמִי

פְּסוּק (שמות כה, ב-ג) 'דְּבַר אֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה',
'וְזֹאת תְּרוּמָה' וְגו'. קֶשֶׁה, לָמָּה הִזְכִּירוּ
שְׁלוֹשׁ תְּרוּמוֹת, וְלָמָּה פַּעַם אַחַת אָמַר
'תְּרוּמָתִי'. וְעוֹד קֶשֶׁה, פַּעַם 'וַיִּקְחוּ' וּפַעַם
'תִּקְחוּ'.

פסוקים
'דבר אל בני
ישראל
ויקחו לי
תרומה,
וזאת
תְּרוּמָתִי'.
וכו'.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

ז

שלשה אופנים בלקיחת התרומה

שלוש חלוקות בנדר ונדבה

וַיֵּשׁ לְאֹמֶר, כִּהְקֵדַם מַה דְּאִיתָא בַּגְמָרָא
בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דָּף ו' (ע"א)³, דְּנִדְרַ
וְנִדְבָה הַשִּׁיכִים בְּקִרְבָּנוֹת נִחְלָקוּ לְשֵׁלֶשׁ
חֲלָקוֹת, חַד -חִילוּק אַחַד הוּא, כְּשִׁמְקִידִישׁ
קִרְבֵּן בִּלְשׁוֹן נִדְבָה, וְאֹמֶר 'חֲרִי זֶה עוֹלָה'
וְכַדוּמָה, וְאִם מֵת הַקִּרְבֵּן אוֹ נִגְנַב אֵינּוּ חֵיב
בְּאַחֲרֵיאוֹ לְהִבִּיאַ קִרְבֵּן אַחֵר תַּחְתִּינוּ. וְחַד -
וְחִילוּק אַחַד הוּא, כְּשִׁמְקִידִישׁ קִרְבֵּן בִּלְשׁוֹן
נִדְרָה כַּעֲיֵן נִדְבָה, וּכְגוֹן דְּאֹמֶר 'חֲרִי עָלֵי עוֹלָה'

דקדוקים בלשון הצייוי על לקיחת התרומה

בְּפִסּוּק (שמות כה, ב-ג) 'דְּבַר אֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה וְגו', תִּקְחוּ אֶת
תְּרוּמָתִי, 'וְזֹאת תְּרוּמָה'⁴, קֶשֶׁה - יֵשׁ
לְהַקְשׁוֹת, א. לָמָּה הִזְכִּירוּ בַּפְּסוּק שְׁלוֹשׁ
תְּרוּמוֹת⁵. ב. וְלָמָּה פַּעַם אַחַת אָמַר
'תְּרוּמָתִי', וְלֹא 'תְּרוּמָה', כִּמוּ בְּשֹׂאֵר פַּעֲמִים.
ג. וְעוֹד קֶשֶׁה, לָמָּה פַּעַם אַחַת כָּתוּב 'וַיִּקְחוּ'
בִּלְשׁוֹן נִסְתֵּר, וּפַעַם אַחֶרֶת כָּתוּב 'תִּקְחוּ' -
בִּלְשׁוֹן נוֹכַח.

צִיּוּגִים וּמִקְדוּדוֹת

באחריותו, נדבה - מתה או נגנבה אינו חייב
באחריותה. ועוד מבואר בגמרא שם אופן נדר שאינו
חייב באחרותו כעין נדבה, כגון דאמר הרי עלי עולה
על מנת שאיני חייב באחריותה. וז"ל הרמב"ם (מעשה
הקרבנות פי"ד ה"ד-ו), אי זה הוא נדר ואי זה הוא נדבה,
האומר הרי עלי עולה, או הרי עלי שלמים, או הרי
עלי מנחה, או הרי דמי בהמה זו עלי עולה או
שלמים, זהו הנדר. אבל האומר, הרי בהמה זו, או
דמי בהמה זו, עולה או שלמים, או הרי העשרון הזה
מנחה, הרי זה נדבה. מה בין נדרים לנדבות, שהנודר
אם הפריש קרבנו ואבד או נגנב, חייב באחריותו עד
שיקריב כמו שנדר, והמתנדב ואומר זה אם מת או

א. לשון הפסוקים, 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי
תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת
תְּרוּמָתִי. וְזֹאת תְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתם זָהָב וְכֶסֶף
וְנִחְשֶׁת'. ב. על קושיא זאת, כבר עמד רש"י
וזה"ל, 'תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי', אמרו רבותינו, שלש
תרומות אמורות כאן, אחת תרומת בקע לגלגולת,
שנעשו מהם האדנים וכו', ואחת תרומת המזבח, בקע
לגלגולת לקופות, לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת
תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד, ע"כ. וראה עוד
ברבינו בחיי ואלשיך. ג. בגמרא, אי זהו נדר,
האומר הרי עלי עולה, ואי זהו נדבה, האומר הרי
זו עולה. ומה בין נדר לנדבה, נדר - מת או נגנב חייב

תקחו את תרומתי, דהינו לאחר שהתנדב.

אי נמי, על מי שאמר הרי עלי עולה על מנת וכו', ו'תקחו' ענינו להזהיר לבית דין שיכפוהו להביא בעודו שלם, ולא אם מת או נאבד, דהא פטור הוא מתשלומין, ולכן אמר 'תרומתי', דוקא

לנדבה. וחד נדר גמור, שחיב בתשלומין.

ובזה יובן הפסוק, 'ויקחו לי תרומה' מדבר על הנדבה, ואמר 'ויקחו' רצה לומר פרצונם, משום דבנדבה אין בית דין יכול לכפותם להתנדב. ואחר זה אמר 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו

זרע שמישון המבאר

'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי', דהינו שלאחר שהתנדב תרומתו ברצונו, אזי אתם הבית דין 'תקחו' מאתו את 'תרומתי' בדרך כפיה.

'תקחו את תרומתי' בנדר כעין נדבה

אי נמי יש להוסיף ולפרש, הפסוק 'תקחו את תרומתי' רומז על מי שאמר בלשון נדר הדומה לנדבה, 'הרי עלי עולה על מנת שלא אהיה חייב באחריותה' וכו'.

וכנגד ב' אופנים אלו¹ אמר הפסוק 'תקחו את תרומתי' שדקדק לומר בלשון נוכח, כי ענינו להזהיר לבית דין שיכפוהו להמתחייב בין בנדבה ובין בנדר כעין נדבה הנ"ל, להביא את תרומתו בעודו שלם וקיים. ולא שיכפו אותו אם מת או נאבד, דהא באופנים אלו אם מת או נאבד פטור הוא מתשלומין. ולכן אמר הפסוק 'תקחו את תרומתי', כלומר, תקחו בכפיה מהמתנדבים, דוקא את 'תרומתי' עצמה,

על מנת שאין אני חייב באחריותו, וגם זה דינו דמי לנדבה ואינו חייב באחריות הקרבן². וחד - וחילוק אחד נוסף, כשאומר המקדיש 'הרי עלי עולה' בלי שום תנאי, והוא נדר גמור, שחיב המקדיש בתשלומין של הקרבן אם מת או נגב. וכנגד שלש חלוקות אלה, כתבה התורה שלש פעמים לשון תרומה, וכדלהלן.

'ויקחו לי תרומה' - נדבה, רק מדעת הנודב

ועתה יבוארו שינויי הלשון 'יקחו' - תקחו, ו'תרומה' - תרומתי, ובה יובן שהפסוק הראשון 'ויקחו לי תרומה' מדבר על הנדבה כגון שאומר 'הרי זו עולה', ועל זה אמר 'ויקחו' דמשמע המתנדבים בעצמם, רצה לומר שהמתנדבים 'יקחו' ויתנדבו נדבתם פרצונם ואין אחרים כופין אותם על כך, משום דבנדבה אין בית דין יכול לכפותם להתנדב, אלא כל אדם מתנדב כרצון ליבו³. ואחר זה, חזר ואמר הפסוק

ציונים ומקורות

להלן בסמוך].¹ כי מאחר שכבר התנדב מרצונו, אזי בית דין כופים עליו לקיים נדבתו, כמבואר בגמרא (ר"ה ו.) 'עשית' אזהרה לבית דין שיעשוך וכו', 'נדבה' כמשמעה. אולם דוקא את התרומה עצמה שהתנדב ולא את תמורתה, שהרי בנדבה אינו חייב באחריותו, ולכן נאמר 'תקחו את תרומתי', דמשמע רק התרומה עצמה.² והרי זה נדר דוגמת נדבה שאינו חייב באחריותו [האופן הב' שנוכר לעיל], ומכל מקום בית דין כופים עליו לנדור ולהביאו כל זמן שהנדר קיים, וכנ"ל. ח. נדבה אחר שהפריש, ונדר כעין נדבה שאמר הרי

נגב אינו חייב באחריותו. אמר הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה, אינו חייב באחריותה. ד. אף שסתם נודר חייב באחריותו, מכל מקום אם התנה בפירוש שאינו מקבל עליו אחריותו, מועיל תנאו, ודינו כנדבה, וכמבואר בגמרא ורמב"ם שהובאו בהערה לעיל בסמוך. ה. וזהו 'ויקחו לי תרומה' היינו שהרוצים יתנדבו מעצמם בלא שום כפיה, וענין זה שייך בנדבה שמתנדב האדם מרצונו ואין כופים עליו להתנדב. [מה שאין כן 'תקחו' משמע בדרך כפיה, שבית דין לוקחים מאיתם בעל כרחם, והיינו לאחר שכבר נתנדבו, וכפי שמבאר רבנו

לְכַפּוֹתָו, וְלֹכֵן אָמַר 'וְזֹאת הַתְּרוּמָה',
אִפְּלוּ אִם נֶאֱבַד חֵיב, וְלֹכֵן אָמַר
'תִּקְחוּ'.

'תְּרוּמָתִי', וְלֹא תְמוּרָתוֹ, דְּלֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ.
וְאַחֲרָיִךְ זֶה מְדַבֵּר עַל הַנֶּגֶד דְּחֵיב
בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ, וְהִזְהִיר לְבֵית דִּין

ח

וְלִפִּי שְׁעָה נִזְדַּמְנָה לוֹ לְמִשָּׁה. וְכֵן פֶּרֶשׁ
רְשִׁי עַל פֶּסוּק 'וְעֵרַת תַּחֲשִׁים' (שְׁמוֹת כה, ה).

שְׁבֶת דָּף כ"ח ע"ב, אֹמֵר הִיא רַבִּי מֵאִיר,
תַּחֲשׁ שֶׁהִיא בִּימֵי מִשָּׁה טָהוֹר הִיא,

פסוק 'וערת
תחשים',
פירש רש"י
מין חיה ולא
היתה אלא
לשעה.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֻאָר

תְּמוּרָתָהּ אִם נִאֲבְדָה הַתְּרוּמָה עֲצָמָה. וְלֹכֵן
אָמַר הַפֶּסוּק 'וְזֹאת הַתְּרוּמָה' דְּמִשְׁמַע
תְּרוּמָה מְכַל מְקוֹם, לְרִבּוֹת גַּם תְּמוּרַת
הַתְּרוּמָה, וְלֹא אָמַר 'תְּרוּמָתִי', לִפִּי שְׁמַדְבֵּר
בְּנֶגֶד אֲשֶׁר אִפְּלוּ אִם נֶאֱבַד הַקֶּרֶבֶן, חֵיב
הַנֶּגֶד בְּאַחֲרֵיּוֹת, וְלֹכֵן גַּם אָמַר 'וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ' - שֶׁהוּא מוֹרָה עַל
הַכִּפִּיָּה, כְּנ"ל.^ט

וְלֹא אֵת תְּמוּרָתוֹ שֶׁל הַתְּרוּמָה אִם נִאֲבְדָה
הַתְּרוּמָה עֲצָמָה, דִּהָא לֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ
בְּאַחֲרֵיּוֹתָהּ.

'וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ' לִלְמַד שְׁכּוּפִים עַל הַנְּדָרִים

וְאַחֲרָיִךְ זֶה מְדַבֵּר הַפֶּסוּק עַל הַנֶּגֶד הַגָּמוּר,
דְּחֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ לְשַׁלְּמוֹ אִף אִם מֵת אוֹ
נִאֲבַד, וְהִזְהִיר הַכְּתוּב לְבֵית דִּין לְכַפּוֹתוֹ
לְהַנְדוֹר לְהַבִּיא אֵת הַתְּרוּמָה, אוֹ אֵת

ח

הַתַּחֲשׁ הָאֵמּוֹר בְּסִפְרֵי יִחוּקָאֵל אֵינוֹ הָאֵמּוֹר בְּמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן

טָהוֹר הִיא, וְרַק לִפִּי שְׁעָה לְצוּרֶךְ מַעֲשֵׂה
הַמִּשְׁכָּן, נִזְדַּמְנָה לוֹ לְמִשָּׁה רַבֵּנוּ, וְשׁוֹב אֵינָהּ
מַצִּוִּיהָ לָנוּ. וְכֵן פֶּרֶשׁ רְשִׁי עַל הַפֶּסוּק (שְׁמוֹת
כה, ה) 'וְעֵרַת תַּחֲשִׁים'.

שיטת הרא"ם שהיו שני מיני תחש

אֵיטָא בַּגְמָרָא שְׁבֶת דָּף כ"ח ע"ב,^ב אֹמֵר
הִיא רַבִּי מֵאִיר, תַּחֲשׁ שֶׁהִיא בִּימֵי מִשָּׁה
וּמִמֶּנָּה עָשׂוּ יִרְעוֹת לְמִשְׁכָּן,^ג מִיֵּן בַּעַל חֵי

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

עָלֵי, וְהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ, וְעַל זֶה נֹאמַר כֵּאֵן 'וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ', 'הַתְּרוּמָה' בְּלִשׁוֹן כּוֹלֶלֶת,
לְרִבּוֹת גַּם חִלּוּפֵי הַתְּרוּמָה אִם נִאֲנָסָה שְׁהוּא חֵיב
בְּאַחֲרֵיּוֹתָהּ, וּמִסִּיִּים הַכְּתוּב 'אֲשֶׁר תִּקְחוּ' כְּמַצִּוֶּה
לְבֵית דִּין שִׁיקְחוּ מִמֶּנּוּ הַתְּרוּמָה וְאַחֲרֵיּוֹתָהּ אִפְּלוּ בַּעַל
כְּרָחוּ. א. לִשׁוֹן הַגְּמָרָא, אֹמֵר רַבִּי אֵלְעָא אָמַר
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקִּישׁ, אֹמֵר הִיא רַבִּי מֵאִיר, תַּחֲשׁ
שֶׁהִיא בִּימֵי מִשָּׁה, בְּרִיָּה בְּפִנֵּי עֲצָמָה הִיא, וְלֹא הִכְרִיעוּ
בָּהּ חֲכָמִים אִם מִיֵּן חֵיהָ הוּא אִם מִיֵּן בְּחַמָּה הוּא, וְקָרַן
אֶחָת הִיתָה לוֹ בְּמַצְחוֹ, וְלִפִּי שְׁעָה נִזְדַּמְן לוֹ לְמִשָּׁה,
וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ מִשְׁכָּן וּנְגוּנָה, מְדַקְאֵמֵר קָרַן אֶחָת הִיתָה לוֹ
בְּמַצְחוֹ שְׁמַע מִיָּנָה טָהוֹר הִיא, דֹּאמֵר רַב יְהוּדָה שׁוֹר
שֶׁהַקֶּרֶבֶן אֵדָם הָרַשׁוֹן קָרַן אֶחָת הִיתָה לוֹ בְּמַצְחוֹ,
שְׁנֹאמֵר (תְּהִלִּים סט, לב) 'וְיָטִיב לָהּ' מִשׁוֹר פֶּר מִקְרָן
מִפְּרִיס'. ב. וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת כו, יד)
'וְעֲשִׂיתָ מִקְסָה לְאַהֲלֵ עֹרֹת אֵילִם מֵאֲדָמִים וּמִכֶּסֶה עֹרֹת
תַּחֲשִׁים מִלְּמַעְלָה'. ג. בְּרִשְׁי, 'תַּחֲשִׁים', מִיֵּן
חֵיהָ, וְלֹא הִיתָה אֵלָּא לְשַׁעָה, וְהִרְבָּה גּוֹנוּנִים הָיוּ לָהּ.

עָלֵי עַל מִנֵּת שְׁאִינִי חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ. ט. תְּמַצִּית
הַדְּרוֹשׁ: א. מֵה שֶׁנִּכְתַּב בַּפֶּסוּק שְׁלוֹשָׁה פְּעָמִים לִשׁוֹן
'תְּרוּמָה', לְרַמּוֹ עַל ג' חִלּוּקוֹת שִׁישׁ בְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת,
נִדְבָה גְּמוּרָה שְׁאִינִי חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָהּ, נִדֵּר עַל מִנֵּת
שְׁאִינִי חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ וְדִינוֹ כְּנִדְבָה, נִדֵּר גְּמוּר שְׁחֵיב
בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ. ב. שִׁינִי הַלִּשׁוֹן 'יִקְחוּ' לִשׁוֹן נִסְתֵּר,
'וְיִקְחוּ' לִשׁוֹן נִכּוּחַ, מְדַבֵּר בְּשָׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים, 'יִקְחוּ'
הֵינִי הַמִּתְנַדְּבִים בְּלִשׁוֹן נִדְבָה, וְאִין בֵּית דִּין כּוֹפִים
אוֹתָם לְהִתְנַדֵּב, אֵלָּא הֵם עֲצָמָם 'יִקְחוּ' מִרְצוֹנָם אֵת
תְּרוּמָתָם. אִמְנָם אַחֲרָיִךְ שְׁכַבְר הַתְּנַדְּבוֹ אֵת נִדְבָתָם, אִזִּי
'תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמָתָם' שִׁיקְחוּ מֵהֶם בֵּית דִּין בְּכִפְיָה אֵת
הַנִּדְבָה שֶׁהִפְרִישׁוּ לְרִצּוֹנָם. ג. וְעוֹד יִתְבָּאֵר לִשׁוֹן 'תִּקְחוּ'
אֵת תְּרוּמָתִי, בְּמִי שֶׁהִתְחַיֵּיב בְּנִדֵּר כְּעֵין נִדְבָה, וּבִאֲדוּפָן
זֶה נֹאמֵר לְבֵית דִּין 'תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמָתִי', כִּי הֵם כּוֹפִים
עָלָיו לְהַפְרִישׁ נִדְרוֹ, וּמְכַל מְקוֹם אֵין לְכַפּוֹתוֹ אֵלָּא עַל
עֲצָם הַדְּבַר שֶׁהִתְחַיֵּיב בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנֹאמֵר 'תְּרוּמָתִי' וְלֹא
חִלּוּפִיהָ, כִּי אִם נֹאנָס הָרִי אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ. ד.
יֵישׁ אֲדוּפָן תְּרוּמָה נּוֹסֵף, וְהוּא נִדֵּר מִמֶּשׁ בְּאוֹמֵר 'הָרִי

וְהִקְשָׁה הָרֹא"ם, וְהִלָּא בִּיחְזָקָאֵל
בְּתִיב (יחזקאל טו, י) 'וְאִנְעֵלְךָ
תַּחֲשׁ', דְּמִשְׁמַע שְׁהָיוּ הִרְבָּה תַּחֲשִׁים
שְׁהָיוּ עוֹשִׂים מֵהֶם מְנַעֲלִים. וְתִרְנָן, דְּתִרִי
מִינֵי תַּחֲשִׁים הֵם, אוֹתָם שְׁהָיוּ בְּמִשְׁפָּן
הָיוּ מִבְּהֶמָה מְהוֹרָה, וְהָא דְּכִתִּיב

וְהִקְשָׁה הָרֹא"ם, וְהִלָּא בִּיחְזָקָאֵל
בְּתִיב (יחזקאל טו, י) 'וְאִנְעֵלְךָ
תַּחֲשׁ', דְּמִשְׁמַע שְׁהָיוּ הִרְבָּה תַּחֲשִׁים
שְׁהָיוּ עוֹשִׂים מֵהֶם מְנַעֲלִים. וְתִרְנָן, דְּתִרִי
מִינֵי תַּחֲשִׁים הֵם, אוֹתָם שְׁהָיוּ בְּמִשְׁפָּן
הָיוּ מִבְּהֶמָה מְהוֹרָה, וְהָא דְּכִתִּיב

זרע שמישון המבאר

ומשמע שהיו התחש מצוי למנעליהם של
ישראל במדבר, הִיָּה זה תחש מִבְּהֶמָה מְהוֹרָה
המצויה תמיד^ט, עכ"ל.

קושיא על שיטת הרא"ם

וְהִמְפְּרָשִׁים מְקָשִׁים עַל הָרֹא"ם הַמְפָּרֵשׁ
את הפסוק ביחזקאל 'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ' בְּמִן
תחש טמא^ט, דְּהָא אֵיתָא בִּיבְמוֹת פֶּרֶק מִצְוֹת
חֲלִיצָה דָּף ק"ב ע"ב, בְּתוֹסְפוֹת דְּבוֹר
הַמִּתְחִיל 'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ', מִכָּאן - מִכָּן
שִׁלְמָדוֹ בַּגְמָרָא נַעַל שֶׁל חֲלִיצָה מִהַפְסוֹק
'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ', אוֹמֵר רַבֵּנוּ תָּם, שְׂצָרִיךָ
שְׂיִהְיָה מִנְעַל שֶׁל חֲלִיצָה מִעוֹר בְּהֶמָה
מְהוֹרָה, דְּוְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ' בְּתִיב וְכוּ', וְהָרִי

וְהִקְשָׁה הָרֹא"ם כִּיצַד אִפְשָׁר לומר שלא
היה התחש מצוי כי אם לצורך המשכן^י,
וְהִלָּא בְּסִיפּוֹר הַנְּהַגַת הַקַּב"ה עִם יִשְׂרָאֵל
בְּמַדְבַּר, בְּסִפּוֹר יִחְזָקָאֵל (טו, י) בְּתִיב 'וְאִנְעֵלְךָ
תַּחֲשׁ' - וְאִשִּׁים בְּרַגְלִיךָ נַעֲלִים הַעֲשׂוּיִים
מִעוֹר תַּחֲשׁ^י, דְּמִשְׁמַע שְׁהָיוּ הִרְבָּה תַּחֲשִׁים
מִצְוִיִּים עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבַּר, שְׁהָיוּ עוֹשִׂים
מֵהֶם מְנַעֲלִים לְרַגְלֵיהֶם, וְלֹא שְׁהִיָּה הַתַּחֲשׁ
מִשְׁמַשׁ רַק לְצוּרֶךָ הַמִּשְׁכָּן. וְתִרְנָן הָרֹא"ם,
דְּתִרִי - שְׁנֵי מִינֵי תַּחֲשִׁים הֵם, מִין אֶחָד הֵם
אוֹתָם תַּחֲשִׁים שְׁהָיוּ עוֹשִׂים מֵהֶם אֵת
הִירֵיעוֹת בְּמִשְׁפָּן, וְהֵם הָיוּ מִבְּהֶמָה מְהוֹרָה,
לִפִּי שֶׁלֹּא הוֹכְשָׁרוּ לְמַלְאכַת שָׁמַיִם כִּי אִם
מִינֵים טְהוֹרִים^י. וְהָא דְּכִתִּיב 'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ'

ציונים ומקורות

משמע נמי מלישנא דתלמודא דקאמר, תחש שהיה
בימי משה, שפירושו כל זמן שמשה קיים, ומהם היו
עושים מנעלים בימים ההם. ה. ע"פ מצודת
דוד שם. ו. נראה דבהמה לאו דוקא, שכן
בגמרא (שבת כח, ב) אמרו שלא הכריעו חכמים אם
הוא חיה או בהמה, אלא כוונתו לומר דהיתה מין
טהור הראוי לעבודת המשכן. ונבאמת ברא"ם כתב
דהוא חיה טהורה. ואין להאריך בכך. ז. כן
הוכיחו בגמרא (שבת כח, ב) שהתחש מין טהור הוא, כי
לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה
בלבד. ח. ואין זה תחש האמור בתורה, אלא
זהו הקרוי בגמרא (שבת כח, ב) 'תלא אילן', ויש בו
הרבה צבעים כמו התחש (רא"ם שם). ט. ראה
שו"ת בית יעקב למהר"י מצוזמיר (סימן מא), גליון
הש"ס (יבמות קב: ד"ה ואנעלך), פלתי (סימן עט סוף אות
א). י. בגמרא, אמר רב יהודה אמר רב, סנדל
התפור בפשתן, אין חולצין בו, שנאמר 'וְאִנְעֵלְךָ
תַּחֲשׁ' [הרי שלא נקרא 'נעל', עד שיהא כולו של
עור]. ומקשה הגמרא, ואימא תחש אין, מידי אחרינא
[עור בהמה אחרת או סנדל] לא. ומתרצת הגמרא,

וזה לשון המדרש תנחומא (פרשתנו אות ו), 'ועורות
תחשים', רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר,
חיה טהורה גדולה היתה במדבר, וקרא אותה חיה לה
במצחה, ובעורה ששה גוונים, ונטלו אותה ועשו
ממנה יריעות. ורבי נחמיה אומר, מעשה נסים היתה,
ולשעה שנבראת בו בשעה נגנזה. ד. לשון
הרא"ם, תחשים מין חיה, ולא היתה אלא לשעה,
בשבת (כח, ב) פרק במה מדליקין. ואף על פי שכתוב
ביחזקאל 'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ', דמשמע שכל אותן ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר היתה החיה ההיא נמצאת,
והיו עושים ממנה מנעלים. לא קשיא, דשני מיני
תחש היו, האחד טמא, (וקלא) [ותלא] אילן שמו,
ומפני שיש לו גוונים רבים כמו התחש נקרא בשמו,
וזה נמצא תמיד. ואחד טהור, כרתניא, לא הוכשרו
למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד, ושמו
תחש, ואותו תחש לא היה אלא לפי שעה. ובוזה
נתבטלה טענת רבי אברהם בן עזרא, שטען ברמז
ואמר, תחשים מין חיה, היתה ידועה בימים ההם, כי
כן כתוב 'וְאִנְעֵלְךָ תַּחֲשׁ'. אי נמי, של איתן ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר, לפי שעה קרי להו, והכי

ה'רא"ש" (פרק יב סימן ו), וְשָׂאָר פּוֹסְקִים (עיין טור ובי"א אה"ע סימן קסט).

וּלְדִידָן נִרְאָה לְתַרְנָן, דְּאִדְרָבָא, מִפְּשֵׁט הַשֵּׁם צָרִיד לֵאמֹר פְּדִבְרֵי ה'רא"ש, דְּפָרִיד הָתָם (יבמות שם), וְאִימָא תַחֲשׁ אֵין, מִיְדֵי אַחֲרִינָא לֹא. וְתַרְנָן, 'נַעַל' 'נַעַל' רַבָּה וְכו', וְעֵין שָׁם. וְאִם אִיתָא דְּוֹאֲנַעֲלָךְ תַחֲשׁ מִיְדֵי בְּהֶמָה טַהוֹרָה,

מִכָּאן אֹמֵר רַבְּנֵינוּ תָם, שְׂצָרִיד שִׁיחָה מְנַעַל שֶׁל חֲלִיצָה מְעוֹר בְּהֶמָה טַהוֹרָה, דְּתַחֲשׁ כְּתִיב וְכו'. הָרִי מִשְׁמַע דְּבִיחֻקָּאֵל אִיירִי בְּהֶמָה טַהוֹרָה.

וְאָף לְהַפּוֹסְקִים הֶפֶךְ סְבֵרַת רַבְּנֵינוּ תָם, הֵינּוּ מְשׁוּם דְּכְתִיב (דברים כה, ט-י) 'נַעַל' 'נַעַל' רַבָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ שָׁם

זרע שמישון המבאר

ישוב שיטת הרא"ם

וּלְדִידָן נִרְאָה לְתַרְנָן אֵת דְּבִרֵי ה'רא"ם שְׂוֹאֲנַעֲלָךְ תַחֲשׁ מְדַבֵּר בְּמִין טַמָּא, דְּאִדְרָבָא, מִפְּשֵׁט הַשֵּׁם צָרִיד לֵאמֹר שֶׁהֵאֱמַת פְּדִבְרֵי ה'רא"ם, דְּפָרִיד הָתָם - שֶׁהִרִי הִגְמָרָא מִקְשָׁה שֶׁם, וְאִימָא תַחֲשׁ אֵין מִיְדֵי אַחֲרִינָא לֹא - וְשֵׁמָּה נֹאמֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּשֶׁר לְנַעַל חֲלִיצָה כִּי אִם הָעֲשׂוּי מְעוֹר תַחֲשׁ וְלֹא מִשָּׂאֵר מִיְנֵי עוֹרוֹת, וְתַרְנָן הִגְמָרָא 'נַעַל' 'נַעַל' רַבָּה וְכו' - לְפִיכָךְ נִכְפַּל בַּתּוֹרָה תִּיבַת 'נַעַל' לְרִבּוֹת אֶף מְנַעֲלִים מִשָּׂאֵר מִיְנֵי עוֹרוֹת, וְעֵין שָׁם. וְאִם אִיתָא - וְאִם נִסְכּוֹר דְּוֹאֲנַעֲלָךְ תַחֲשׁ מִיְדֵי בְּהֶמָה טַהוֹרָה כְּדִבְרֵי רַבְּנֵינוּ תָם, אִיף סִלְקָא דְּעֵתָן - עֲלֵה עַל דַּעְתָּנוּ

הַתַּחֲשׁ בַּעַל חֵי טַהוֹר הוּא, וְהוּא הָרִיד לְמַנַּעַל שֶׁל חֲלִיצָה צָרִיד שִׁיחָה עֲשׂוּי מִמִּין טַהוֹר. וְהָרִי מְדַבֵּר רַבְּנֵינוּ תָם, מִשְׁמַע שֶׁהִפְסוּק 'וְאִנְעֲלָךְ תַחֲשׁ' דְּבִיחֻקָּאֵל אִיירִי בְּהֶמָה טַהוֹרָה, וְאִילוּ ה'רא"ם פִּירֵשׁ שְׂוֹאֲנַעֲלָךְ תַחֲשׁ מְדַבֵּר בְּבַעַל חֵי טַמָּא.^א

וְאָף לְהַפּוֹסְקִים הֶפֶךְ מִסְבֵּרַת רַבְּנֵינוּ תָם, וּמִכְשִׁירִים לְחֻלּוץ בְּמַנַּעַל שֶׁעֲשׂוּי מְעוֹר שֶׁל חֵי טַמָּא, הֵינּוּ רַק מְשׁוּם דְּכְתִיב (דברים כה, ט-י) 'נַעַל' 'נַעַל' לְרִבּוֹת^ב, וְבוֹזָה רַבָּה מְנַעַל הָעֲשׂוּי מִכָּל מִיְנֵי עוֹרוֹת^ג, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ שָׁם ה'רא"ש" (פי"ב סימן ו)^ד, וְשָׂאָר פּוֹסְקִים (עיין טור ובי"א אה"ע סימן קסט)^ה, אֲבָל גַּם הֵם מוֹדִים שֶׁהַכְּתוּב 'וְאִנְעֲלָךְ תַחֲשׁ' מְדַבֵּר בְּבַעַל חֵי טַהוֹר^ו.

ציונים ומקורות

מִתַּחֲשׁ אֵלָּא מֵה שְׂאִינוּ מְעוֹר, וְכֵן מִשְׁמַע מְדַבֵּרֵי הִגְמָרָא שְׂמִיעֵטוּ פֶּשֶׁת מִתַּחֲשׁ, אֲבָל לֹא מַעֲטוּ שָׂאֵר מִיְנֵי עוֹרוֹת. ^אזו. רֹאֵה תוֹס' (יבמות קב, ב ד"ה וְאִנְעֲלָךְ) וּבִטּוֹר (אבֶּהֱ"ז סימן קסט) דֹּאֵין לְחֹשׁ לְדִבְרֵי רַבְּנֵינוּ תָם. וְכֵן בֵּית יוֹסֵף הֵבִיא דְּבִרֵי בַּעַל הַתְּרוּמָה (הַלְכוֹת חֲלִיצָה סימן קלג), וְהַסְמֵ"ג (עֵשֶׂן סימן נב), שִׁישׁ לְהַחֲרִי בַּעוֹר בַּהֶמָה טַמָּא אַחֵר שֶׁהוּא מְתַרְבֵּה מְנַעַל נַעַל. [וּמִכָּל מְקוֹם כָּתְבוּ שֶׁם שֶׁהִמְנִיחַ לְהַחֲמִיר כְּדִבְרֵי רַבְּנֵינוּ תָם כִּיּוֹן שִׁיעָא כֵּן מִפּוֹן] ^אזו. דֹּאֵם נִפְרֵשׁ אֵת הַפּוֹסֵק 'וְאִנְעֲלָךְ תַחֲשׁ' בַּתַּחֲשׁ טַמָּא, אִם כֵּן לֹא נִצְרָךְ רִיבּוּי 'נַעַל' נַעַל' בְּשִׁבְלִי לְרִבּוֹת עוֹר בַּהֶמָה טַמָּא, וְהִיא לֹא לְהֵרָא"שׁ וְלַהַפּוֹסְקִים לֹאמֹר בְּטַעֲמָם שֶׁנִּחְלָקוּ עַל רִי"ת מְשׁוּם שֶׁתַּחֲשׁ הוּא מִין טַמָּא, וְעַל כִּרְחֻק מִמָּה שֶׁנִּתְּנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם מְשׁוּם שֶׁנַּעַל נַעַל בֹּא לְרִבּוֹת אֶף מִין טַמָּא דְּגַם הֵם סוֹבְרִים כְּרִבְּנֵינוּ תָם שְׂוֹאֲנַעֲלָךְ תַחֲשׁ מְדַבֵּר בַּתַּחֲשׁ טַהוֹר, וְדֹלָא כְּהֵרָא"ם.

'נַעַל נַעַל' רִיבָה. וְשׁוֹב מִקְשָׁה הִגְמָרָא, אִי 'נַעַל נַעַל' רִיבָה, אִפִּילוּ כָּל מִיְלֵי נְמִי. וּמִתְרַצֵּת הִגְמָרָא, אִם כֵּן, תַחֲשׁ מֵאִי אֲהִי לִיה, ע"כ. וְכָתְבוּ עַל כֵּךְ הַתּוֹסְפוֹת 'וְז"ל, 'וְאִנְעֲלָךְ תַחֲשׁ', מִכָּאן אֹמֵר רַבְּנֵינוּ תָם, שְׂצָרִיד שִׁיחָה מְנַעַל מְעוֹר בַּהֶמָה טַהוֹרָה, דְּתַחֲשׁ כְּתִיב. וְאֵין נִרְאָה, כִּי אֵין לְהַקְפִּיד אֶם חֲלִץ בְּמַנַּעַל בַּהֶמָה טַמָּא [פִּירוּשׁ, לְפִי שֶׁנַּעַל נַעַל, רִיבָה אִפִּילוּ עוֹר בַּמָּה טַמָּא], ע"כ. ^אי. וְרַק תַּחֲשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן הִיא בַּעַל חֵי טַהוֹר לְדִבְרֵי ה'רא"ם. ^בי. הַפּוֹסֵק כָּפַל תִּיבַת 'נַעַל', שֶׁכֵּן כָּתוּב (דברים כה ט-י) 'וְחִלְצָה נַעֲלוֹ וְגו', בֵּית חֲלּוּץ הַנַּעֲלָ'. ^גי. כֵּן דִּרְשׁוּ בַּגְמָרָא (יבמות קב, ב) לְרִבּוֹת מְרִיבּוּי 'נַעַל נַעַל' כָּל דְּבִר, חוּץ מִפֶּשֶׁת מִתְמַעֵט מִתַּחֲשׁ. ^די. בִּרְא"ש (יבמות פי"ב סימן ו) הֵבִיא דְּבִרֵי רַבְּנֵינוּ תָם, וְכָתְבוּ דֹּאֵין לְהַקְפִּיד כְּדִבְרֵינוּ עַל בַּעַל חֵי טַהוֹר דּוּקָא, כִּי 'נַעַל נַעַל' רִיבָה כָּל מִיְנֵי בַּעֲלֵי חַיִּים, וְלֹא מִמַּעֲטִינָן

נִמָּא תַחֲשׁ דְּקָא, אָתָא 'נַעַל' לְרַבּוּנֵי.
אָלָא דְּהִשְׁתָּא דְּאִיפָא 'נַעַל', סְבִירָא
 לִיה לְרַבּוּנֵי תָם דְּבָעִינָן דְּקָא
 מִבְּהִמָּה טְהוּרָה, דָּאם לֹא בֹן, 'תַּחֲשׁ'
 מֵאִי אַהֲנִי לִיה, לָפִי שְׁוֹאֲנַעְלָךְ תַּחֲשׁ'
 יְכוּל לְהַתְּפָרֵשׁ נִמִּי בְּתַחֲשׁ טְהוּר שְׁהִיה
 בִּימֵי מִשָּׁה, כְּמוֹ שְׁצִידָד אָף הָרָא"ם, וְעִין
 שָׁם.

אִיד סְלָקָא דַּעְתָּן לִזְמַר, תַּחֲשׁ אִין מִידִי
 אַחֲרִינָא לֹא, הָא תַּחֲשׁ טְהוּר לֹא הִיתָה
 אָלָא לְשַׁעָה, וְאִינוּ עוֹד בְּעוֹלָם, וְאָם בֹּן,
 אִי אֶפְשָׁר לְמַנְעַל שֶׁל חֲלִיצָה לְהִיּוֹת
 מֵאוּתוֹ תַּחֲשׁ דְּקָא.
אָלָא וְדֹאִי צָרִיף לִזְמַר, דְּקָרָא מִיִּירִי
 בְּתַחֲשׁ טְמֵא, שְׁמֵאלוֹ יֵשׁ הִרְבָּה,
 כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם הָרָא"ם, וְכִי הִכִּי דְלֹא

זרע שמישון המבאר

אִין דַּעַת רַבּוּנֵי תָם מַסְכִּימָה לַכֹּךְ, כִּיּוֹן
 דְּהִשְׁתָּא דְּאִיפָא 'נַעַל' - עַכְשֵׁיו שְׁכַתְּבָה
 הַתּוֹרָה פַּעַמִּים 'נַעַל' לְרַבּוֹת, סְבִירָא לִי
 לְרַבּוּנֵי תָם דְּבָעִינָן [שְׁצִידָד] דְּקָא נַעַל
 מִבְּהִמָּה טְהוּרָה לְצוּרֵךְ הַחֲלִיצָה, דָּאם לֹא
 נֵאמַר בֶּן שְׁתַּהֲיָה הַנַּעַל מִמִּין טְהוּר דְּקָא, אִם
 כֵּן 'וְאֶנְעִלָךְ תַּחֲשׁ' מֵאִי אַהֲנִי לִי, כִּי מֵאַחֵר
 שָׁאוּ מַרְבִּים כָּל מִינֵי נַעַל מֵהַ הוֹעִיל הַלִּימּוּד
 מִהַפְסוּק 'תַּחֲשׁ', אֲלֹא עַל כְּרַחֵךְ 'תַּחֲשׁ'
 מִמַּעַט נַעַל מִמִּינִים טְמֵאִים, וְנַעַל נַעַל מְרַבָּה
 שָׁאר מִינִים טְהוּרִים, וְהָגַם שֶׁהַפְסוּק 'וְאֶנְעִלָךְ
 תַּחֲשׁ' יְכוּל לְהַתְּפָרֵשׁ גַּם בְּתַחֲשׁ טְמֵא
 וּכְדֻמוּכָה מְדַבְּרֵי הַגְּמָרָא, מְכַל מְקוֹם אִין
 לִזְמַר כֵּן, לָפִי שְׁוֹאֲנַעְלָךְ תַּחֲשׁ' יְכוּל
 לְהַתְּפָרֵשׁ נִמִּי בְּתַחֲשׁ טְהוּר שְׁהִיה בִּימֵי
 מִשָּׁה, כְּמוֹ שְׁצִידָד אָף הָרָא"ם, וְעִין שָׁם",
 וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן נִיחָא לְרַבּוּנֵי תָם לְהַעֲמִיד 'תַּחֲשׁ'
 שְׁהוּא מִמַּעַט מִינִים טְמֵאִים, וְנַעַל נַעַל
 מְרַבָּה מִינִים טְהוּרִים אָף שָׁאוּנָם תַּחֲשׁ.

לִזְמַר, תַּחֲשׁ אִין מִידִי אַחֲרִינָא לֹא - שְׁרַךְ
 תַּחֲשׁ כֹּשֶׁר לְחֲלִיצָה וְלֹא שָׁאר מִינִים, הָא
 תַּחֲשׁ טְהוּר לֹא הִיתָה בְּעוֹלָם אָלָא לְאוּתָהּ
 שְׁעָה שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן, וְעַכְשֵׁיו אִינוּ עוֹד
 בְּעוֹלָם, וְאָם בֹּן, אִי אֶפְשָׁר לְמַנְעַל שֶׁל
 חֲלִיצָה לְהִיּוֹת מֵאוּתוֹ תַּחֲשׁ טְהוּר דְּקָא,
 מֵאַחֵר שָׁאוּנָם מִצּוֹי עוֹד בְּעוֹלָם.

אָלָא וְדֹאִי צָרִיף לִזְמַר כְּדַבְּרֵי הָרָא"ם,
 וְשֶׁהַגְּמָרָא הִבִּינָה דְּקָרָא - שֶׁהַפְסוּק 'וְאֶנְעִלָךְ
 תַּחֲשׁ', יְכוּל לְהִיּוֹת מִיִּירִי בְּתַחֲשׁ טְמֵא,
 שְׁמֵאלוֹ יֵשׁ הִרְבָּה גַּם כִּיּוֹם וְהֵם מִצּוּיִם
 תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם הָרָא"ם. וְכִי הִכִּי
 דְלֹא נִמָּא תַּחֲשׁ דְּקָא - וְכִדִּי שֶׁלֹּא נֵאמַר כִּי
 רַק עוֹר תַּחֲשׁ טְמֵא כֹּשֶׁר לְמַנְעַל הַחֲלִיצָה,
 אָתָּא 'נַעַל' לְרַבּוּנֵי - לְפִיכֵךְ נִכְפְּלָה תִּיבַת
 'נַעַל' לְרַבּוֹת גַּם עוֹרוֹת שָׁאר בְּעִלֵּי חַיִּים.

ישוב דעת רבינו תם

אָלָא שָׁאף אַחֵר הוֹכַחָה זֹו לְדַעַת הָרָא"ם,

ציונים ומקורות

הָרָא"ם זֶה לְשׁוֹנוֹ, אִי נִמִּי, כָּל אוֹתָן אַרְבַּעִים שָׁנָה
 שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, 'לִפִּי שְׁעָה' קָרִי לָהּ. וְהִכִּי
 מִשְׁמַע נִמִּי מְלִישָׁא דְּתַלְמוּדָא דְּקָאמַר 'תַּחֲשׁ שֶׁהִיה
 בִּימֵי מִשָּׁה', שְׁפִירוּשׁוֹ כָּל זְמַן שְׁמִשָּׁה קִיִּים, וְהֵם
 הָיוּ עוֹשִׂין מַנְעִלִים בִּימֵים הָהֵם, ע"כ. וְרָאָה גַּם
 בְּמַהֲרַשׁ"א (ח"א שְׁכַת כַּח, ב ד"ה לִפִּי שְׁעָה), שֶׁמָּה
 שָׁאמְרוּ 'לִפִּי שְׁעָה' הָיוּ בְּדוּר הַמַּדְבָּר לִפִּי אוֹתָהּ
 שְׁעָה, וְכִזָּה מְדוּבָר הַפְסוּק 'וְאֶנְעִלָךְ תַּחֲשׁ'.

יז. כִּי זֶה נִרְאָה לְרַבּוּנֵי תָם בּוֹדָאוֹת שֶׁתַּחֲשׁ בָּא
 לְמַעַט, וְכִיּוֹן שֶׁתַּחֲשׁ יְכוּל לְהִיּוֹת מִשְׁמַע בְּמִין תַּחֲשׁ
 טְהוּר וְכַדְלָהָן, אִם כֵּן אֲתִי שְׁפִיר שִׁיחָה מִמַּעַט
 שָׁאר מִינִים טְמֵאִים. יח. וְאָף שָׁאִי אֶפְשָׁר
 לְהַעֲמִיד נַעַל שֶׁל חֲלִיצָה בְּעוֹר הַתַּחֲשׁ הַטְהוּר שָׁאוּנָם
 מִצּוֹי עוֹד בִּינֵינוּ, מְכַל מְקוֹם נִלְמַד שֶׁנֶּצֶרֶךְ
 לְהִיּוֹת עַל כָּל פְּנִים עוֹר בְּעַל חֵי טְהוּר כְּדוּגְמַת
 הַתַּחֲשׁ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן. יט. וְכִמוֹ שְׁכַתְּבָה שָׁם

ט

פָּסוּק (שמות כה, ה) 'וְעֵצֵי שִׁטִּים', פֶּרֶשׁ רִשִּׁי, וּמֵאֵין הָיוּ לָהֶם עֵצֵי שִׁטִּים בְּמִדְבָּר, יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל וְכו', וְהָבִיא אֲרוֹזִים לְמִצְרַיִם וְכו'.

וּמִלְבָּד הֶרְמֹז שְׁכָתָב רִשִּׁי גּוֹפִיָּה, עַל 'וְעֵשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים' (שם כו, טו), בְּה"א הִדְיָעָה, או 'עֵצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים'. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּבִפְרָשֶׁת וַיִּגַּשׁ

פסוק 'ועצי שטים' פירוש רש"י ומזין היו להם עצי שטים במדבר

זֶרַע שְׁמִשּׁוֹן הַמְּבֹאֵר

ט

יעקב נטע ארזים לצורך המשכן, שבשביל כך נבדאו הארזים וללמדנו שלא לקצוץ עצים העושים פירות

קרשים, וְהָבִיא אֲרוֹזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם כְּשִׁירָד לֶשֶׁם וְכו', וחזר ונטעם במצרים, וציוה לבניו ליטלם עמהם, כשיצאו ממצרים, כדי שיעשו מהם את הקרשים בשביל המשכן.¹

רמזים בתורה שיעקב נטע ארזים

וּמִלְבָּד הֶרְמֹז לְדַבֵּר זֶה, שְׁכָתָב רִשִּׁי גּוֹפִיָּה - עֲצָמו, עַל מָה שְׁכָתוּב (שם כה, טו)¹ 'וְעֵשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים', בְּה"א הִדְיָעָה - ה"א שבתחילת תיבה, שפירושה כמו 'דבר

אחד מהדברים שנצטוו ישראל להביא למלאכת בניית המשכן וכליו, הוא הנאמר בפסוק (שמות כה, ה)² 'וְעֵצֵי שִׁטִּים', שמהם הכינו את קרשי דפנות המשכן וכן את חלק מכלי המשכן, וּפֶרֶשׁ רִשִּׁי, וּמֵאֵין הָיוּ לָהֶם - לבני ישראל, עֵצֵי שִׁטִּים בְּמִדְבָּר, שהוא מקום שאין צומחים עצים³, פירש רבי תנחומא (מדרש תנחומא בפרשתינו סימן ט)⁴, שִׁיעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה - ראה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל וְכו' לבנות משכן במדבר, ויצטרכו לכך

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

ירד מיד יעקב אבינו למצרים, שהיה קשה שישמש מן הקצה אל הקצה, ולא עוד, אלא שאותן הארזים היו אומרים שירה לפני הקדוש ברוך הוא, היאך שירה אומרים שנאמר (תהלים צו, יב) 'אז ירננו עצי היער מלפני ה'', ואין 'אז' אלא שירה, שנאמר (שמות טו, א) 'אז ישיר משה', ואימתי כשנעשה מהן המשכן, כשאמר הקדוש ברוך הוא למשה על המשכן, אמר לו 'ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים', 'ועשית קרשים' לא נאמר, אלא 'ועשית הקרשים', אותן שהתקין להן אביהם, 'עומדין' אותן שהועמדו קודם לכן. ד. במדרש (ב"ר צד, ד) ובירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) איתא, שאברהם אבינו נטע ארזים בבאר שבע או במקום אחר, ויעקב אבינו קצצם ולקחם עמו למצרים. ה. 'ועצי שטים' הם גם כן ממין ארז, כמו שאמר (ר"ה כג, א), דאמר רבה בר רב הונא, אמרי בי רב, עשרה מיני ארזים הם, שנאמר (ישעיהו מא, יט) 'אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו'. ו. לשון הפסוק, 'וְעֵשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֵצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים'. ז. לשון רש"י, 'ועשית את

א. לשון הפסוק, 'וְעֵשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֵצֵי שִׁטִּים'. ב. וזה לשון האבן עזרא [על 'ועצי שטים'. ישעיהו מא, יט] 'אתן במדבר ארז וגו', וכל אלה סביבות הנהרים, כי בכל מקום שהוא חסר מים, לא יצמחו, ע"כ. ועל המדבר כתוב (במדבר כ, ה) 'לא מקום זרע וגו'. וזה לשון רש"י (קידושין לח, א ד"ה בכניסתן), שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו. ואף לפי מה שכתבו התוספות (חולין פח, ב ד"ה אלא), דשמא אז כשבאו שם ישראל [למדבר] היה מצמית. מכל מקום, יש לומר, דדוקא זרעים שזרעו ישראל כשהגיעו שם, היה מצמית, אבל לא נמצאו שם ארזים, שאין גדלים בזמן קצר. ועיין רש"י (שם), שתמה על דברי התוס'. ג. לשון המדרש תנחומא, מהיכן היו הקרשים, יעקב אבינו נטע אותם בשעה שירד למצרים, אמר לבניו, בני, עתידים אתם להגאל מכאן, והקב"ה עתיד לומר לכם משאתם נגאלין, שתעשו לו את המשכן. אלא עמדו ונטעו ארזים מעכשיו, שבשעה שיאמר לכם לעשות לו את המשכן, יהיו הארזים מתוקנים לכם, מיד עמדו ונטעו ועשו כן, אמרו רבותינו ז"ל 'והבריה התיכון בתוך הקרשים' (שמות כו, כח),

פסוק י' ויתן
להם יוסף
אחזה'

שָׁחֹר לֹמֶר 'וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף אֶחְזָה' וְכו',
הלא פרעה לא צוה כן. ומה צריך היה
להם ל'אחזה' לשון ירשה וחזקה, אם
היו שם בגרים. ואין לומר שנתן להם

(בראשית מז, ו) אָמַר פֶּרַעַה לְיוֹסֵף 'בְּמִיטֵב
הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אֶחֱיךָ',
וּמִשְׁמַע הוֹשֵׁב בְּגֵרִים, וְכֵן עָשָׂה 'וַיּוֹשֶׁב
יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו' (פסוק יא), ומהו

זרע שמישון המבאר

בארץ מצרים, ואכן כן עשה יוסף, וככתוב
(פסוק יא) ^ט 'וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו'
- שהסדיר עבורם מקום מגורים, בדרך ארעי
וגירות, כפי שפרעה ציוה לו. ואם כן יש
להקשות, מהו שָׁחֹר הפסוק לומר בסופו,
'וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף' ^כ אֶחְזָה' - נחלה קבועה ^כ וְכו'
'בָּאָרֶץ מִצְרַיִם', הלא פרעה לא צוה כן
ליוסף שיתן להם אחוזה, רק מקום ישיבת
ארעי בדרך גירות. ועוד קשה, מה צריך היה
להם ליעקב ובניו, ל'אחזה' שהוא לשון
ירשה וחזקה לדורי דורות, והיא ראויה למי
שדר במקום מסוים בקביעות, אם בני ישראל
היו שם בגרים בלבד ^כ. ואין לומר, שלעולם
אין כוונת הפסוק שיוסף יתן להם קרקע
לגור שם ושירישה לדורותם אחריהם, אלא
שנתן להם אֶחְזָה - אחוזת קרקע לְמִחְיָתָם -

זה הידוע לנו, דהיינו 'ה'קרשים הידועים
לנו, מפני שהקרשים [הארזים] היו מיוחדים
שכבר הוכנו לכך על ידי יעקב אבינו. אז -
וכן מלבד הרמז שכתוב במדרש תנחומא
(שם) ^ל, ממה שכתוב 'עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים',
ש'עומדים', היינו אותן קרשים [ארזים]
שהועמדו לכך קודם לכן, והיינו על ידי
יעקב אבינו.

עוד יש לומר - להביא לכך רמז נוסף מן
התורה, דְּבִפְרִשְׁתָּ וַיִּגַּשׁ (בראשית מז, ו) ^ו
כשירדו ובאו יעקב ואחי יוסף לדור במצרים,
אָמַר פֶּרַעַה לְיוֹסֵף, 'בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב
אֶת אָבִיךָ וְאֶת אֶחֱיךָ', ולשון 'הושב', שהוא
לשון ישיבת ארעי, מִשְׁמַע, שפרעה ציוה
ליוסף, 'הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אֶחֱיךָ' - הכן
להם מקום מגורים לישיבת ארעי כְּמוֹ גֵרִים

ציונים ומקורות

ע"כ. הרי שלשון 'ישיבה' נאמרה על ישיבת ארעי
של בין שלשים יום ל"ב חודש, שאינה ישיבה
גמורה להיות נקרא מאנשי העיר. וכך כתב גם
רש"י בפירוש הפסוק (בראשית ד, כ) 'אבי יושב אוהל
ומקנה', וזה לשונו, הוא היה הראשון לרועי בהמות
במדברות, ויושב אהלים, חודש כאן, וחודש כאן,
בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום הזה
הולך ותוקע אהלו במקום אחר. יא. לשון
הפסוק, 'וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם
אֶחְזָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בָּאָרֶץ רַעֲמֶסֶס
כְּאֲשֶׁר צִוָּה פֶּרַעַה'. יב. תיבה זו אינה בפסוק.
[וכנראה שרבו לא נתכוון לצטט הפסוק, אלא
להביאו באופן שיובחן הענין היטב].
יג. 'אחוזת', היא לשון ירושה, כלשון הפסוק (ויקרא
כו, טז) 'ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה'.
יד. כבר עמדו הרבה מהמפרשים על השינוי בין
לשון 'ויושב' ללשון 'אחוזת', שזה לשון הפסיקתא
זוטרטא (מז, יא) 'ויושב יוסף את אביו, בארץ גושן
היה 'מושבותם', ו'אחוזתם' בארץ רעמסס, ע"כ. וזה
לשון הרד"ק, 'ויושב', הושיבם בגושן, ונתן להם
'אחוזת' - שדות וכרמים - 'במיטב הארץ', שהוא

הקרשים, היה לו לומר 'ועשית קרשים', כמה
שנאמר בכל דבר ודבר, ומהו 'ה'קרשים, מאותן
העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו צפה ברוח
הקדש, ונטע ארזים במצרים, וכשמת ציוה לבניו
להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, אמר להם,
שעתיד הקדוש ברוך הוא לצוות אתכם לעשות משכן
במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם. הוא
שיסד הבבלי בפיוט שלו, טס מטע מזוריים קורות
בתינו ארזים, שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם
לכן. ח. הובא בהערה לעיל. ט. לשון
הפסוק, 'אָרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב
אֶת אָבִיךָ וְאֶת אֶחֱיךָ יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ גֵּשֶׁן וְאִם יִדְעָה וְיֵשׁ
בָּם אֲנָשִׁי חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרִי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי'.
י. יש לבאר, שרבינו מדייק את לשון 'הושב' דלשון
ישיבה משמע ישיבת ארעי וגירות, שהוא מלשון
'התעכבות' במקום פלוני, ולא לשון קביעות. וכן
משמע ממה דאיתא בבבא בתרא (ח, א), כדתניא,
המודר הנאה מאנשי העיר, כל שנשתאה שם שנים
עשר חודש, אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן מותר,
מיושבי העיר, כל שנשתאה שם שלשים יום, אסור
ליהנות ממנו, פחות מכאן, מותר ליהנות ממנו וכו',

וַעֲדִין יֵשׁ לְדֹקֵדֵק, מָה אֲכַפֵּת לִיה
לִיעֲקֹב דִּקְאָ עַל הַקְרָשִׁים. אִי
תִּמָּא, לָפִי שְׁלֹא הָיוּ מְצוּיִים בְּמִדְבָּר, אִם
כֵּן, הִיָּה לוֹ לְהֵבִיא אֶף אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם
וְאֲבָנֵי מִלֵּאִים. וְאִי תִּמָּא שְׁלֹא מְצָאָם, אוֹ

אֲחֻזָּה לְמַחֲתָם, שְׁהָרִי נֶאֱמַר אַחֲרָיו (פסוק
יב) 'וַיִּכְלֹכֶל יוֹסֵף' וכו'.
אֶלָּא וְדָאִי שְׁוִיתָן לָהֶם אֲחֻזָּה רֹמֵז
שְׁהֵבִיא אֲרֻזִּים וכו', וְנָתַן לָהֶם
רְשׁוֹת לְטַע אֵילָנוֹת, וְהָיוּ 'אֲחֻזָּה'.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

וְהָיוּ 'אֲחֻזָּה' - אֲחֻזּוֹת קֶרֶק, לְנִטּוּעַ בָּהֶם
הָאֲרֻזִּים שֶׁהֵבִיא יַעֲקֹב עִמּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
לְמִצְרַיִם, וְנִטְעֵתָם מִתְקִימַת לְדוֹרוֹת עוֹלָם.^ט

מדוע הביא יעקב רק ארזים ולא שאר צרכי המשכן

וַעֲדִין יֵשׁ לְדֹקֵדֵק, מָה הִיָּה אֲכַפֵּת לִיה
לִיעֲקֹב לְדָאוּג דִּקְאָ עַל הַקְרָשִׁים עֲבוּר
הַמִּשְׁכָּן, יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ נִצְרָכִים
לְמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן.^ט וְאִי תִּמָּא - אִם תֹּאמַר,
שֶׁזֶהוּ לָפִי שְׁלֹא הָיוּ מְצוּיִים קֶרֶשִׁים בְּמִדְבָּר,
מָה שָׁאִין כֵּן שָׁאֵר הַדְּבָרִים. יֵשׁ לְדַחֲתָם,
שֶׁאִם כֵּן, הִיָּה לוֹ לְהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
לְמִצְרַיִם, אֶף אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם וְאֲבָנֵי מִלֵּאִים -
מִיָּנִי אֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁהוּצְרָכוּ עֲבוּר ה'חֹשֶׁן'
וְה'אֶפֻּד' שֶׁל הַכֹּהֵן גְּדוּל,^ט שְׁגַם הֵם לֹא הָיוּ

שִׁיזוֹנוּ עֲצָמָם וִיתְפַּרְנְסוּ מִהַתְּבוּאָה וְהַפִּירוֹת
שִׁיגְדְּלוּ בָהֶם.^ט שְׁהָרִי נֶאֱמַר אַחֲרָיו (פסוק יב)
'וַיִּכְלֹכֶל יוֹסֵף אֶת אֲבָיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל
בֵּית אֲבָיו לָחֶם לְפִי הַטָּף', וּמִכִּיּוֹן שִׁיוּסָף
פִּירְנָסָם, לֹא הוּצְרָכוּ לְהַתְּפַרֵּס מִהַקְרָעוֹת
שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם,^ט וְאִם כֵּן קֶשֶׁה, מָהוּ הַקְרָע
שֶׁקִּבְּלוּ לְאֲחֻזָּה, הֲלֹא לְדִירָה לֹא הוּצְרָכוּ
אֲחֻזָּה, וּלְמַחֲיָה לֹא הוּצְרָכוּ כָּלִל קֶרֶקוֹת.

ה'אחוז' שנתן יוסף ליעקב, קרקע לנטוע בה הארזים

אֶלָּא וְדָאִי צָרִיךְ לֹאמַר, שְׁוִיתָן לָהֶם
אֲחֻזָּה, רֹמֵז שִׁיעֲקֹב הֵבִיא אֲרֻזִּים וכו' מֵאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם, וְנָתַן יוֹסֵף לָהֶם - לִיעֲקֹב
וּבְנָיו, עַל פִּי פְרַעָה, רְשׁוֹת לְטַע אֵילָנוֹת
מֵאוֹתָן אֲרֻזִּים, בְּאֲחֻזּוֹת הַקְרָע שֶׁנָּתַן לָהֶם,

צִיּוּנִים וּמִקְדּוֹת

שֶׁהָיוּ לְשׁוֹן יְרוּשָׁה שֶׁקִּימַת לְדוּרֵי דוֹרוֹת, לָפִי
שִׁיעֲקֹב נָטַע בָּהּ אֶת הָאֲרֻזִּים לְצוּרֵךְ קֶרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן,
וְקֶרֶשִׁים אֵלּוּ עוֹמְדִים וְקִיּוּמִים בְּמִשְׁכָּן לְדוּרֵי דוֹרוֹת,
כְּמוֹ אֲחֻזָּה וִירוּשָׁה. [וְכֹמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְיוֹמָא (עב, א),
'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' וכו', שְׁמַא תֹּאמַר אֲבָד סִבְרִין
וּבִטֵּל סְכוּיִין, תִּלְמִיד לֹאמַר 'עוֹמְדִים' שֶׁעוֹמְדִין לְעוֹלָם
וְלְעוֹלָמִים, ע"כ, כְּלוּמֹר, שֶׁהַקְרָשִׁים יַחֲזֹרוּ אֵלֵינוּ
לְעִתִּיד לְבָא]. יח. שֶׁהָרִי י"ג דְּבָרִים נִמְנוּ
בְּתַחֲלִיל פְּרִשְׁתָּנוּ לְצוּרֵךְ מִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְכֹמוֹ שֶׁכָּתַב
רש"י (שְׁמוֹת כה, ב). יט. ה'חֹשֶׁן' הוּא תַּכְשִׁיט
הַנֶּתָּן כְּנֶגֶד לְבוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן גְּדוּל, וְהָיוּ קְבוּעִים בּוֹ
י"ב אֲבָנִים טוֹבוֹת [אֲבָנֵי מִלּוּאִים] עַל שֵׁם י"ב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפֶרֶשֶׁת תְּצַוָּה (שְׁמוֹת כה, טו-ל).
וְהָאֶפֻּד, הִיָּה כְּמִין לְבוּשׁ שֶׁהָיָה כֹהֵן גְּדוּל לְבוּשׁ מֵעַל
ה'מַעֲלִי'. וְהָיוּ מְחוּבְּרִים לוֹ 'כְּתָפוֹת', שֶׁהֵן שְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רַחְבוֹת, אֶחָת כְּנֶגֶד כָּל
כְּתָף וְכְתָף, וְזוֹקֵפִין עַל שְׁתֵּי כְּתָפוֹתָיו עַד שֶׁנִּקְפְּלוּ
לְפָנָיו כְּנֶגֶד הַחֹזֶה, וְשְׁתֵּי אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶן,
אֶחָת בְּכָל אֶחָת. וְאוּפֵן עֲשִׂיַּת הָאֶפֻּד וְהַכְּתָפוֹת
וְקָבִיעַת 'אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם', מְבוּאָר גַּם כֵּן בְּפֶרֶשָׁה זֹו (שם
כח, ו-יב).

רַעֲמָסֶס, וְהוּא קְרוֹב לְגוֹשֶׁן, ע"כ. אֵךְ לְרִבְיָנוּ לֹא הִיָּה
נִרְאָה לְפֶרֶשׁ, שֶׁ'אֲחֻזָּה' הֵייוּ שְׁדוֹת וְכֹרְמִים
שִׁיתְּפַרְנְסוּ מֵהֶם, לָפִי שֶׁלְכָאוּרָה לֹא הִיָּה לָהֶם צוּרֵךְ
בְּכֵךְ, כִּיּוֹן שִׁיוּסָף כָּלְכָלָם, וְכִפִּי שְׁמִסִּיק בְּהַמִּשָּׁךְ
דְּבָרָיו. זו. וּלְפִי זֶה הִיָּה מוּבֵן מָה שֶׁנִּקְרָאת
אֲחֻזָּה, מַחֲמַת שְׁנִיתָן לָהֶם שִׁיעֲבָדוּ בָהּ לְנִטּוּעַ
וְלִזְרוּעַ, וְיִתְנַהֲגוּ בָהּ כְּאִילוֹ הִיא אֲחֻזָּתָם, וְאֶף לְעִשׂוֹת
דְּבָרִים שֶׁמִּשְׁנִים אֶת צוֹרֵת הַקְרָע לְעוֹלָם, אֶף שֶׁלֹּא
נִתְּנָם לָהֶם עַל דַּעַת שֶׁתִּישָׁאֵר בִּידֵם לְדוֹרוֹת. [וְאִילוֹ
בְּבִית דִּירָה אֵין שִׁיךְ לְשׁוֹן זֶה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ עוֹשֶׂה בָהּ
כָּלֹם, וְרַק דֹּר בָּהּ]. זו. אִמְנָם הָאֵלֶשֶׁךְ
(כְּרַאשִׁית מו, ד) כָּתַב, שֶׁעִיקַר 'מוֹשְׁבִם', הִיָּה בֶּאֱרֵץ
גּוֹשֶׁן, הַטּוֹבָה לְמַרְעָה הַצֵּאָן, אֲבָל 'אֲחֻזָּתָם', הִיָּתָה
בֶּאֱרֵץ רַעֲמָסֶס טוֹב הָאֶרֶץ לְזֹרַע הַשֵּׂדֶה וְלֹאכֶלֶם. וְרֹאֵה
בְּרַד"ק שֶׁהוּבָא בְּהַעֲרָה הַקּוֹדֶמֶת. וּמִדְּבָרֵיהֶם מְבוּאָר
שֶׁהוּצְרָכוּ לְקֶרֶק לְצוּרֵךְ מַחֲיֵיתָם, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַבְּנוּ.
יז. וּמוּבֵן טַעַם זֶה לָפִי מָה שֶׁמְצִינוּ שֶׁהָאֲרֻזִּים
מִתְקִימִים הֶרְבֵּה, וְכֹמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְּתַעֲנִית (כה, ב),
שֶׁאִם קֶרֶצִים אוֹתוֹ, גִּזְעוּ מִחֲלִיף. וּמִמִּילָא מוּבֵן
כִּיּוֹתֵר מָה שֶׁנִּטְעֵתָם נִקְרָאת אֲחֻזָּה. וְיִתְכֵן לְהוֹסִיף
בִּיאור לָפִי דְרָכוֹ שֶׁל רַבְּנוּ, שֶׁלֹּכֵךְ נִקְרָא 'אֲחֻזָּה',

וַיֵּשׁ לֹאמֹר, דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (שמו"ר לה, א)
עַל פֶּסוּק (שמות שם) 'וְעִשִּׂיתָ אֶת
הַקֶּרְשִׁים', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לֹא הָיָה
הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאַרְזִים, וְלֹא

שְׁלֹא מִצָּא יְדוֹ לְהִבְיָאם, וְסִמְךָ שְׁעִנְי
בְּבוֹד יוֹרִידוֹם לָהֶם (ראה יומא עה, א). אַף
הַקֶּרְשִׁים יָבִיאוּ לָהֶם, וּמָה צִרְךָ הָיָה
שְׂבִיבָאם יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם.

זרע שמישון המבואר

מצויים במדבר^כ. וְאִי תִימָא - ואם תרצה
לתרץ, שְׁלֹא מִצָּאם - לפי שאבני המילואים
ואבני החושן לא היו מצויים לקנותם בארץ
ישראל, אִי שְׁהִיוּ מִצְוִיִּים לְקִנּוּתָם, אִלָּא שְׁלֹא
מִצָּא יְדוֹ - לא היה ביכלתו של יעקב לקנותם
וּלְהִבְיָאם לְמִצְרַיִם, מִפְּנֵי שְׁדַמְיָהֶם יָקָרִים
מֵאֲדָה^{כז}, וְלִכֵּן פִּסְךָ דַּעְתּוֹ עַל כֵּךְ שְׁעִנְי בְּבוֹד
יוֹרִידוֹם לָהֶם בַּמִּדְבָּר, כְּשִׁיצַטְרֹכוֹ לָהֶם, וְכִפִּי
שֶׁאֵכָן יִרְדּוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מִהָעֲנָנִים, אֲבָנֵי
הַשּׁוּהָם (יומא עה, א)^{כח}. וְלַעֲלֹם נִאֲמַר שֶׁהִטַּעַם
שֶׁהָכִין דּוּקָא קֶרְשִׁים, הוּא כְּדַלְעִיל שֶׁלֹא הָיוּ

מצויים במדבר^כ. וְאִי תִימָא - ואם תרצה
לתרץ, שְׁלֹא מִצָּאם - לפי שאבני המילואים
ואבני החושן לא היו מצויים לקנותם בארץ
ישראל, אִי שְׁהִיוּ מִצְוִיִּים לְקִנּוּתָם, אִלָּא שְׁלֹא
מִצָּא יְדוֹ - לא היה ביכלתו של יעקב לקנותם
וּלְהִבְיָאם לְמִצְרַיִם, מִפְּנֵי שְׁדַמְיָהֶם יָקָרִים
מֵאֲדָה^{כז}, וְלִכֵּן פִּסְךָ דַּעְתּוֹ עַל כֵּךְ שְׁעִנְי בְּבוֹד
יוֹרִידוֹם לָהֶם בַּמִּדְבָּר, כְּשִׁיצַטְרֹכוֹ לָהֶם, וְכִפִּי
שֶׁאֵכָן יִרְדּוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מִהָעֲנָנִים, אֲבָנֵי
הַשּׁוּהָם (יומא עה, א)^{כח}. וְלַעֲלֹם נִאֲמַר שֶׁהִטַּעַם
שֶׁהָכִין דּוּקָא קֶרְשִׁים, הוּא כְּדַלְעִיל שֶׁלֹא הָיוּ

ציונים ומקורות

חזק ואת אבני המילואים [ההשלמה] לשקע באפוד
ובחושן, ומורידים אותם על פני המדבר הולכים
נשיאי ישראל ומביאים אותם לצורך המלאכה. וראה
בדרוש שמואל (פרשת ויקהל ד"ה והנשיאים) שהרחיב
לבאר מקור הדברים וטעמם. כג. לכאורה יש
לדקדק, שהרי אין סומכין על הנס (פסחים סד, ב), וגם
כשנצרך לנס, עדיף למעט ההצטרפות לו, שאין
הקב"ה עושה נס בחינם (ראה שבת נג, ב; זוהר פרשת
וירא קי, ב; פרשת מקץ רא, א). ויתכן לומר, שבדור
המדבר כיון שכל יציאתם ממצרים וסיפוק צרכיהם
במדבר, היה בדרך נס, ובדוקא עשה הקב"ה כן
להראות חביבותם, לכך אין שייך בהם הכלל שלא
לסמוך על הנס. ועוד יש לומר, לפי מה שכתב בדברי
יהונתן (בראשית לד, כז) על פי דברי זוהר, שבמקום
שיש השראת השכינה, הוא ראוי שיעשה בו נס,
ולכך אפשר לסמוך על הנס. וכמו כן במדבר ששרתה
שכינה בישראל בירידת המן וענני הכבוד, וגם
המשכן נבנה לצורך זה, לכך היה אפשר לסמוך על
הנס במדבר, וביותר לענין מלאכת המשכן הנצרכת
להשראת השכינה בו. כד. לשון המדרש,
'ועשית את הקרשים למשכן' וכו', הרבה בריות ברא
הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא היה העולם ראוי
להשתמש בהן, וגזנן הקדוש ברוך הוא מן העולם,
ואיזה, זה אור שנברא ביום ראשון וכו', ואף הארזים
היו ראויין להגנו ולא נגנזו, אמר רבי חנינא, לא היה
העולם ראוי להשתמש בארזים, אלא לא נבראו אלא

כ. שהאבני שוהם והאבני מילואים, הגיעו להם רק
על ידי ענני הכבוד, וכמבואר בסמוך. ונקט רבינו
בדבריו רק אבני השוהם ואבני המילואים, שנתבאר
בגמרא שבאו על ידי העננים. וראה עוד בתרגום
יונתן שכתב, שענני הכבוד הביאו גם את השמן
למאור הבהשמים לשמן המשחה, שזה לשונו (שמות
לה, כז) על פי כתר יונתן, ושבים ענני השמים, והולכים
לגן עדן, ולוקחים משם את בושם המוכחר, ואת שמן
של זית למאור, ואת אפרסמון טהור לשמן המשחה
ולקטורת הסמים [הבהשמים]. כא. כך נראה
לפרש דברי רבינו, שהרי לשון 'לא מצאה ידו', נאמר
על מי שאין בידו המעות הנצרכות לקנות או לפדות
איזה דבר, וכלשון הפסוק (ויקרא כה, כח) 'ואם לא
מצאה ידו יושב לו'. אך יש להעיר כיצד יתכן כן,
הרי יעקב אבינו היה עשיר גדול, וכמו שכתוב
(בראשית ל, מג) 'ויפרוץ האיש מאד מאד' וגו', והיאך
לא השיגה ידו לקנות האבנים הטובות הנצרכות
למשכן. כב. לשון הגמרא, 'והם הביאו אליו
עוד נדבה בבוקר בבוקר' (שמות לו, ג), מאי 'בבוקר
בבוקר', אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן,
מדבר שירד להם בבוקר בבוקר, למד שירדו להם
לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. והנשיאים
הביאו את אבני השוהם, תנא, נשיאים ממש, וכן הוא
אומר (משלי כה, יד) 'נשיאים ורחו וגשם אין'.
ובתרגום יונתן (על פי כתר יונתן, שמות לה, כז) וענני
השמים הולכים לפישון ודולים משם את אבני שוהם

כז. ויש להעיר שגם לגבי הזהב מצינו שנברא רק לאלצורך המקדש, שבמדרש (ב"ר טז, ב) אמרו, לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל בית המקדש, שנאמר (בראשית כ, יב) 'וזהב הארץ היתה טוב', היך מה דאת אמר (דברים כ, כה) 'החר הזהב והזהב והכלבן'. ונראה ליישב, שאף על פי כן הלא הוצרכו לאצור בידם זהב לצורך המקדש, מפני ששהיה בידם הרבה זהב וכסף שנטלו בביות מצרים ובביות הים, והשתמשו בהם למלאכת המשכן. וכן כתבו בתוספות השלם (שמות ג, טז) ובבעל הטורים (שמות ג, טז. שם לח, כד), שכל הזהב הבאה להם במצרים שמרו למלאכת המשכן, שידעו שיהיו עתידים ליגאל.

וְלֹא יִקְחוּ אֶלֶּא אֲרָזִים, שְׁפִיר וְלִפְּנֵי. אֲבָל אִם הָיוּ הָעֲנָנִים מְבִיאִים לָהֶם דֶּרֶךְ גַּם, אֵין לִלְמֹד כָּלֵל מִזֶּה, שֶׁהַכֹּל הָיָה בָּנִם, וְלֹא הַשְׁחִיתוּ שׁוֹם אֵילָן. וְאֶדְרֶבָּא, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהַסּוּד הָיָה דְּוָקָא בְּאֲרָזִים.

שָׁאם יִבְקֹשׁ אָדָם לְבָנוֹת בֵּיתוֹ מֵאֵילָן עוֹשֶׂה פְרוֹת, אוֹמְרִים לוֹ, וּמָה מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ, כְּשֶׁאִמַּר לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן, אָמַר, לֹא תִבְיֹא אֶלֶּא מֵאֵילָן שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פְרוֹת וְכו', עכ"ל. וּבִשְׁלֵמָא כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם כָּל מִין עֲצִים

זרע שמישון המבאר

שְׁעוֹשִׂים פִּירוֹת, וּבֵין אֵילָנוֹת שֶׁאֵין עוֹשִׂים פִּירוֹת, וְאֵף עַל פִּי כֵן, צִוּוּה לָהֶם הַקִּב"ה שֶׁלֹּא יִקְחוּ לְצוּרֶךְ הַמִּשְׁכָּן, אֶלֶּא אֲרָזִים - שֶׁהוּא אֵילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְלֹא אֵילָנוֹת שְׁעוֹשִׂים פִּירוֹת, שְׁפִיר וְלִפְּנֵי - רֵאוּי לָנוּ לִלְמֹד מִכֵּךְ, שֶׁאֵין מִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְקַצוֹץ אֵילָן שְׁעוֹשֶׂה פִירוֹת לְצוּרֶךְ בְּנִיית בֵּית. אֲבָל אִם הָיוּ הָעֲנָנִים מְבִיאִים לָהֶם קִרְשִׁים בְּדֶרֶךְ גַּם, אֵין לִלְמֹד כָּלֵל מִזֶּה שֶׁאֵין לְקַצוֹץ אֵילָן הַעוֹשֶׂה פִירוֹת, לְצוּרֶךְ הַהִדְיוּט, מִפְּנֵי שֶׁבִּאֻפֵּן זֶה הָרִי הַכֹּל הָיָה בָּנִם, וְלֹא הַשְׁחִיתוּ שׁוֹם אֵילָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּשְׁכָּן, אֵף לֹא אֵילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְאֵז אֶדְרֶבָּא, הָיִיתִי אוֹמֵר, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁכָּל מֵלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נַעֲשֶׂתָה עַל פִּי סוּדוֹת גְּדוּלִים^ט, כֵּךְ הַסּוּד שֶׁל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הָיָה דְּוָקָא בְּאֲרָזִים, וּמָה שֶׁהוֹצֵרוּ שֶׁם בְּדוּקָא קִרְשִׁים שֶׁל אֲרָזִים, שֶׁאֵין עוֹשִׂים פִּירוֹת, הָיָה רַק עַל פִּי הַסּוּד,

לְהַתְנַהֲגוֹת יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים^כ, שָׁאם יִבְקֹשׁ אָדָם לְבָנוֹת בֵּיתוֹ מֵאֵילָן הַעוֹשֶׂה פְרוֹת - שִׁירֵצָה לְקַצוֹץ אֶת הָאֵילָן כְּדֵי לַהֲשִׁתֵּם בְּעֲצֵיו לְבִנְיַת בֵּיתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ, תִּלְמַד בְּקֹל וְחוֹמֵר מִמַּעֲשֵׂי הַקִּב"ה, שֶׁלֹּא לְקַצוֹץ אֵילָן הַעוֹשֶׂה פִירוֹת, וּמָה מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ - וּבִידוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ כְּרִצּוֹנוֹ, מִכָּל מְקוֹם, כְּשֶׁאִמַּר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן כְּדֵי לַהֲשִׁירָתוֹ בּוֹ אֶת שְׁכִינָתוֹ, אָמַר, לֹא תִבְיֹא - אֶל תִּבְיֹאוּ אֶת הַקִּרְשִׁים אֶלֶּא מֵאֵילָן שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פְרוֹת וְכו', עכ"ל. וְיֵשׁ לָכֵן לִלְמֹד מִכֵּךְ, שֶׁאַתֶּם שֶׁאֵין הַכֹּל שֶׁלָּכֶם, כְּשֶׁאַתֶּם חֹפְצִים לְבָנוֹת בֵּית לְצוּרֶךְ הַהִדְיוּט, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שִׁישׁ לָכֵן לְהַמְנִיעַ מִלְּקַצוֹץ לְצִרְכֵּכֶם אֵילָן הַעוֹשֶׂה פִירוֹת.

וּבִשְׁלֵמָא כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם - לֵאלֹהֵי שְׁעוֹשִׂים אֶת הַמִּשְׁכָּן, כָּל מִין עֲצִים - בֵּין אֵילָנוֹת

ציונים ומקורות

וביפּה תוֹאֵר הַשֵּׁלֶם (שְׁמוֹר"ר שֶׁם) דִּקְדָק עַל שְׁאֵלַת הַמִּדְרָשׁ 'לְמָה עֲצֵי שִׁטִּים', כַּמָּה קוֹשִׁיּוֹת, וְעוֹד כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, 'וְעוֹד קִשָּׁה, מָה צִרִּיךְ לִלְמֹד מִכָּאן, הֵא מִצּוֹת עֲשֵׂה הֵיא שְׁלֹא לְהַשְׁחִית עֵץ בְּמֵאֵכֶל בְּמִצּוֹר, וּמֵאֵי שְׁנֵא מִצּוֹר מִבְּנִין הַבֵּית. וְיֵשׁ לֹמֵר, דְּכִיּוֹן דִּי אֲרָזִים הֵם הַחֲשׁוּבִים, כְּדִלְעִיל, קִשָּׁה לְמִדְרָשׁ מֵאֵי שְׁנֵא דְדִיִּיק לְמִנְקֹט עֲצֵי שִׁטִּים טַפִּי מִשְׁאֵר וְכו'. וּמִשְׁנֵי לִלְמֹד שְׁלֹא לְבָנוֹת בֵּית מֵאֵילָן שְׁעוֹשֶׂה פִירוֹת, פִּירוֹשׁ, שֶׁאֵפִילוֹ לֹא יִהְיֶה עֵץ מֵאֵכֶל, רַק יִשְׁעֶשֶׂה אִיזוּה מִן פִּירוֹת כְּגוֹן מִן אֲגוּזִים שֶׁנִּמְצָא בְּאֲרָזִים שִׁישׁ בֵּהֶם תּוֹעֵלַת מָה, וְעֻנְבֵי הַהֶרֶס, אֵפִילוֹ הִכִּי, לֹא יִבְנֶה בֵּיתוֹ מֵהֶם אֵלֶּא מֵאֵילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוֹם פְּרִי. וְלִהְיֵי נֹקֵט 'שְׁטֵה', שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹם פְּרִי וְכו'. כַּמּוֹ. וּכְמִבְּרֹאֵר בְּבִרְכּוֹת (נָה, א), יוֹדֵעַ הֵיא בְּצִלָּל לְצִרְף אוֹתִיוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בֵּהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבִיאֵר הַרְמִבִּי"ן (שְׁמוֹת לֹא,

כַּח. מִבְּרֹאֵר מִדְּקוּדֹק לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ, שֶׁאֵף בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין אִיסוּר מִן הַדִּין לְקַצֹּץ, מִכָּל מְקוֹם מִמִּדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין לְקַצֹּץ. וְיֵשׁ שְׁבִיאָרוֹ, שֶׁלְּצוּרֶךְ הַמַּעֲרֵכָה וְשֶׁאֵר צִרְכֵי גְבוּה וְצוּרֶךְ מִצְוָה, אֵין אִיסוּר 'כָּל תַּשְׁחִית' בְּקַצִּיצַת אֵילָן. רֵאָה מִשְׁנֵה לְמִלֶּךְ (הַלְכוֹת אִיסוּרֵי מִזְבֵּחַ פ"ז ה"ג) בִּשֶׁם ה'בֹּאֵר שֶׁבַע', מַעֲשֵׂי לְמִלֶּךְ (שֶׁם) שׁו"ת חִיִּים שֶׁאֵל (ח"א סִימָן כג). וְרֵאָה אֲגָרָא דְּפִירְקָא (לְבִי צִבִּי אֲלִימֶלֶךְ מִדְּיוּב זצ"ל, בַּעַל הַיְבִנִּי יִשְׁשֹׁכֶר, אוֹת רַפְב). וּבִצְוֹאוֹת רַבִּי יְהוּדָה הַחֲסִיד (אִזְהָרָה מָה) סֵתֵם וְכַתְּבָה, אֵילָן הַעוֹשֶׂה פִירוֹת, אֵין לְקַצֹּץ אוֹתוֹ, וּבִיאֵר בְּפִירוֹשׁ דְּמִשְׁקָא אֲלִיעוּר, דִּהִינּוּ גַם כֵּן אֵפִילוֹ בְּאוּפֵן שְׁמוֹתֵר מִן הַדִּין, וְשִׁמְקוֹר הָאִזְהָרָה הוּא בְּמִדְרָשׁ זֶה. אִמְנֵם בְּבִיאָרוֹי הַגְרִי"פ פֶּרְעֵלָא עַל סִפֵּר הַמִּצְוֹת לְרַס"ג (עֲשֵׂין עֲשֵׂה צֵה) כָּתַב, שֶׁלְשׁוֹן 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' שִׁיךְ גַּם עַל מָה שֶׁאִסוּר מִן הַתּוֹרָה, עֵיין שֶׁם.

יִבְנוּם בְּאֵילָנוֹת שְׂאִינָם עוֹשִׂים פְּרוֹת. דָּאִי
לֹאֹ הֵכִי, לֹא הִיָּה מְבִיאָם, אֲלֵא הִיָּה מִמֶּתִין
שֶׁהָעֲנָנִים יִבִּיאוּם, כְּמוֹ אֲבִי הַשֹּׁהַם.

עָשָׂה בְּצִלָּאֵל וְכו'. מִקְשִׁים הָעוֹלָם,
אִם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא צוּה לֹא

וְלִבְנֵי יַעֲקֹב שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהָיָה שָׁם
כָּל מִין אֵילָן וּבַחֲרָה בְּאֵלֶּה, בָּא
לְהוֹדִיעַ לְבָנָיו הַדֶּרֶךְ אֶרֶץ, שָׂאִם יִבְנוּ בְּתִים,

'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים' (שמות כה, י),
פֶּרֶשׁ רַש"י, שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת

פסוק 'ועשו'
ארון עצי
שטים'
פירוש רש"י
שלושה
ארונוֹת עֲשֶׂה
בְּצִלָּאֵל וְכו'

זֶרַע שְׁמִינִי הַמְּבִאֵר

עוֹשִׂים פְּרוֹת, וְלֹא יִקְצְצוּ אֵילָנוֹת שְׁעוֹשִׂים
פִּירוֹת לְצוּרֶךְ בְּנִיית בְּתִיהֶם, וְהַלִּימוֹד
מִמַּעֲשֵׂיו הוּא מְשׁוּם דָּאִי לֹאֹ הֵכִי - שֶׁהָיָה אִם
לֹא מְשׁוּם שְׁבִיקָשׁ לְלַמְדָּם מִדָּה זֹה, לֹא הִיָּה
מְבִיאָם - אֶת הָאֲרָזִים לְמַצְרִים, אֲלֵא הִיָּה
מִמֶּתִין שֶׁהָעֲנָנִים יִבִּיאוּם בְּמַדְבָּר, כְּשֶׁנִּצְטָווּ
עַל מַלְאכַת הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁהָעֲנָנִים הִבִּיאוּ אֶת
אֲבִי הַשֹּׁהַם.^ל

וְלֹא כְּדִי לְלַמְדָּנוּ מִכֶּךָ מִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ שְׁצִירָה
לְקִצּוֹן דּוּקָא אֵילָן שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה פִירוֹת.

וְלִבְנֵי יַעֲקֹב שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהָיָה שָׁם
כָּל מִין אֵילָן - בֵּין אֵילָנוֹת שְׁעוֹשִׂים פִּירוֹת,
וּבֵין אֵילָנוֹת שְׂאִין עוֹשִׂים פִּירוֹת, וּבַחֲרָה
בְּאֵלֶּה - בְּאֲרָזִים, כְּדִי שֶׁמֶהֱם יַעֲשׂוּ בְּנוֹי אֶת
הַמִּשְׁכָּן, בָּא לְהוֹדִיעַ בְּכָךְ לְבָנָיו הַדֶּרֶךְ אֶרֶץ,
שָׂאִם יִבְנוּ בְּתִים, יִבְנוּם רַק בְּאֵילָנוֹת שְׂאִינָם

הַשְּׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת דּוּמְזִים עַל בִּטּוֹל הַגִּשְׁמִיּוֹת לִגְבֵי הַדְּרוֹחִנוֹת

עַץ בְּתוֹךְ אֲרוֹן אֶחָד שֶׁל זֶהָ [הַחִיצוֹן],
וְשׁוֹב נִתֵּן אֶת הָאֲרוֹן הַנוֹסֵף שֶׁל זֶהָ
[הַפְּנִימִי] בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִיפָה [-כִּיסָה] אֶת
שִׁפְתוֹ הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל אֲרוֹן הָעֵץ בְּזֶהָ, וְנִמְצָא
שֶׁאֲרוֹן הָעֵץ הִיָּה מִצּוּפָה בְּזֶהָ מִבְּפָנִים
וּמִבְּחוּץ, עַל יְדֵי שְׁתֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל זֶהָ. וּבְכֶךָ
נִתְקִיִּים מֶה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה מִבְּתִית וּמְחוּץ
תִּצְפְּנוּ.^ל

דְּקִדּוֹק בַּעֲנִין עֲשִׂית שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת וְלֹא אֲרוֹן מִצּוּפָה זֶהָ
בְּצִוּוֹי עֲשִׂית הָאֲרוֹן נֹאמַר (שמות כה,
י-יא) ^ל 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְגו' וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זֶהָ טְהוֹר מִבְּתִית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ, וּפֶרֶשׁ
רַש"י,^כ שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצִלָּאֵל וְכו',
שְׁנַיִם מֵהֶם הָיוּ שֶׁל זֶהָ, וְהַשְּׁלִישִׁי הִיָּה שֶׁל
עֵץ, וְלִכְלֹל אֲרוֹן הָיוּ אַרְבַּעַה כְּתָלִים וְשׁוֹלָיִים,
וְהָיוּ פְּתוּחִים מִלְּמַעְלָה, וְנִתֵּן אֶת הָאֲרוֹן שֶׁל

צִוּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

יֵשׁ רִמּוֹ לְמָה שֶׁיַּעֲקֹב אֲבִינוּ הִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרִים
לְצוּרֶךְ הַמִּשְׁכָּן, מִמָּה שֶׁכְּתוּב שִׁיּוֹסֵף נִתֵּן לִיעֲקֹב
וּלְבָנָיו 'אֲחֻזָּה' בְּמַצְרִים, שֶׁהָאֲחֻזָּה, הִיָּתָה קֶרֶקַע
שְׁבָה נֹטַע יַעֲקֹב אֶת הָאֲרָזִים. ב. הִטְעַם שֶׁיַּעֲקֹב נֹטַע
הָאֲרָזִים, וְלֹא סִמֵּךְ שְׁעֲנִי הַכְּבוֹד יוֹרִידוֹם בְּמַדְבָּר, לְפִי
שֶׁעִיקָר בְּרִיאַת הָאֲרָזִים בְּעוֹלָם, הִיָּתָה בְּשִׁבְלֵי הַמִּשְׁכָּן,
וְעַל כֵּן רָאוּי שֶׁהַמִּשְׁכָּן יִבְנֶה בְּדוּקָא מֵאֲרָזִים נִשְׁטַעֲרוּ
וּגְדְלוּ כֹאֵן בְּעוֹלָם, וְלֹא מֵאֵלּוּ שְׂבָאוֹ דֶּרֶךְ נֹס. ג. טַעַם
נֹסֵף, לְפִי שֶׁרָצָה לְלַמֵּד בְּכָךְ מִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְדוּרוֹת,
שִׁישׁ לְבָנוֹת בְּתִים רַק בְּעֲצֵים שְׂאִינָם עוֹשִׂים פִּירוֹת.
א. לְשׁוֹן הַפְּסוּקִים, 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים
וְחִצֵּי אַרְכּוֹ וְאֲמָה וְחִצֵּי רִחְבּוֹ וְאֲמָה וְחִצֵּי קִמְתּוֹ,
וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זֶהָ טְהוֹר מִבְּתִית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעָשִׂיתָ
עָלָיו זֶרֶק זֶהָ סָבִיב'. ב. לְשׁוֹן רַש"י, שְׁלֹשָׁה

ב, וְהַעֲנִין, כִּי הַמִּשְׁכָּן יִרְמֹז בָּאֵלּוּ, וְהוּא [בְּצִלָּאֵל]
הַיּוֹדֵעַ וּמִבְּיֵן סוֹדּוֹ. ג. כְּגוֹר אֲרִיָּה (שמות כה, ה)
בִּיאָר, שֶׁהָיָה רָאוּי לִיעֲקֹב אֲבִיהֶם דּוּקָא לְהִיּוֹת לוֹ חֶלֶק
בְּקֶרְשִׁים, שְׁצוּהָ אֶת בְּנוֹי לְנִטּוֹעַ אֲרָזִים שָׁם, לְפִי
שֶׁהַמִּשְׁכָּן קֶרְשִׁים הָיוּ מְכוּוֹנִים נֹגַד י"ב בְּנֵי יַעֲקֹב, ד'
קֶרְשִׁים לְכָל שִׁבְט, וְהַבְּרִיחַ הַחִיכוֹן, שֶׁהָיָה מְחוּזָק אֶת
כָּל הַמִּשְׁכָּן, הִיָּה מְכוּוֹן נֹגַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁהָיָה מְחוּזָק
אֶת כָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִכְנֵן צִוּוֹה אֶת בְּנוֹי לְנִטּוֹעַ אֲרָזִים
בְּמַצְרִים, וְלִכְנֵן גַּם אֲמָרוּ בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (בְּפֶרֶשְׁתֵּינוּ
סִימָן ט), שֶׁהַבְּרִיחַ הַחִיכוֹן, יִרְדֵּךְ עִם יַעֲקֹב לְמַצְרִים,
וְאֵילּוֹ עַל הָאֲרָזִים אֲמָרוּ שָׁם, כִּי בִשְׁעָה שִׁירֵד
לְמַצְרִים, צִוּוֹה אֶת בְּנוֹי לְנִטּוֹעַ אוֹתָם. עֵינֵן שָׁם. וּבְדִבְרֵינוּ
מִיּוֹשֶׁבֶת תְּמִיחָה רַבִּינוּ, מְדוּעַ נֹטַע יַעֲקֹב אֲרָזִים, יוֹתֵר
מִשָּׂאֵר צִרְכֵי מַלְאכַת הַמִּשְׁכָּן. תַּמְצִית הַדְּרוּשׁ: א.

וַיֵּשׁ לֹאמֹר, דִּבְכֶּפֶרְךָ ז' דְּיוֹמָא (עב, ב) אֲמָרִינָן, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שְׁאִין תּוֹכֹו כְּבָרוּ אֵינֹו תַלְמִיד חָכָם, שְׁנֶאֱמַר 'מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ'. וּבְצִלָּל הִיָּה יוֹדֵעַ שְׁהָאֲרוֹן שְׁהוּא חֶפְלִי שְׁבִתוֹכוֹ גְּנוּזִים

אֵלָא אֶחָד שֶׁל עֵץ מִצֶּפֶה זָהָב, בְּדִכְתִּיב 'וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים' 'וְצִפִּיתֶם אֹתוֹ וְכוּ' מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ' (פסוק יא), לָמָּה עָשָׂה הוּא שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

שְׁאִין תּוֹכֹו כְּבָרוּ - שפנימיותו אינה דומה לחיצוניותו, כלומר, שאינו מתנהג בסתר כפי שמתנהג כלפי חוץ, שכלפי חוץ הוא לומד תורה, ובסתר הוא עובר עבירות¹, אֵינֹו נחשב תַלְמִיד חָכָם, שְׁנֶאֱמַר 'מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ', שכשם שהארון היה מצופה זהב בין מבפנים ובין מבחוץ, כך צריך גם התלמיד חכם, שבין לימודו ומעשיו הניכרים בחוץ, ובין יראתו וטוהר מחשבותיו שאינם ניכרים בחוץ והם בפנימיותו, יהיו טהורים. ומבואר מדברי הגמרא, שהארון מרמז לתלמיד חכם².

וּבְצִלָּל הִיָּה יוֹדֵעַ זֹאת³, שְׁהָאֲרוֹן, שְׁהוּא

וּמִקְשִׁים הַעוֹלָם⁴, שֶׁאֵם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא צִוָּה לֹא לְבַצֵּלָל, אֵלָא לַעֲשׂוֹת אֲרוֹן אֶחָד שֶׁל עֵץ מִצֶּפֶה זָהָב, כְּמוֹ שֶׁהַצּוּרִפִּים עוֹשִׂים, שֶׁמִּצִּפִּים כְּלִי עֵץ עִם טַס שֶׁל זָהָב, בְּדִכְתִּיב 'וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים', 'וְצִפִּיתֶם אֹתוֹ וְכוּ' מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ', שֶׁפִּשְׁטוֹת מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הוּא, שִׁיעֲשֶׂה אֲרוֹן אֶחָד שֶׁל עֵץ, וְיִצְפְּנוּ בְּזָהָב, מִבְּפָנִים וּמִבְחוּץ, אִם כֵּן, לָמָּה עָשָׂה הוּא שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת.

מארון אחד המצופה זהב

היה אפשר ללמוד שהעיקר הוא הגשמיות

וַיֵּשׁ לֹאמֹר, בַּהֲקֵדָם מַה דִּבְגַּמְרָא בְּכֶפֶרְךָ ז' דְּיוֹמָא (עב, ב)⁵ אֲמָרִינָן, כָּל תַּלְמִיד חָכָם

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

כח, א ח"א ד"ה כל) פירש, שאין בו יראת שמים. ובבן יהוידע (יומא שם ד"ה כל) פירש, שאינו לומד תורה לשמה. 1. וכתב המהרש"א (שם ח"א ד"ה עשה) שרבא דרש כן, לפי שבשאר כלים כמו השולחן ומזבח הזהב, לא נאמר שהיו מצופים בזהב אלא במקום הנראה מבחוץ, מה שאין כן בארון, שהיה בו זהב, גם מבפנים במקום הנסתר. ודבר זה בא ללמד על התורה שהיתה בארון, שתהיה בתלמיד חכם בתוכו כמו בחוץ. ואולי דרש כן, ממה שבפסוק כתוב שני פעמים לשון ציפוי, שבתחילת הפסוק כתוב 'וצפית אותו זהב טהור מבית וגו', וכתוב פעם נוספת בסיפא 'תצפנו', וזה מרמז על התלמיד חכם, שיצפה עצמו 'מבית' - מבפנים, וגם 'מבחוץ' בדבר טהור בשוה, שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב. 2. וראה גם במדרש (שמו"ר לד, ב), שהארון מרמז לתורה ולומדיה, וזה לשונו, 'ועשו ארון עצי שטים', מה כתיב למעלה (שמות כה, ב) 'ויקחו לי תרומה' מיד 'ועשו ארון עצי שטים', מה התורה קדמה לכל, כך במעשה המשכן הקדים את הארון לכל הכלים וכו'. מפני מה בכל הכלים האלה כתיב 'ועשית', ובארון כתיב 'ועשו ארון', אמר רבי יהודה בר רבי שלום, אמר לו הקדוש ברוך הוא, 'יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיוכו כולם לתורה', אמר רבי שמעון בן יוחאי,

ארונות עשה בצלאל, שטים של זהב, ואחד של עץ, וארבע כתלים ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה, נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ, וחפה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מבית ומחוץ. 3. בלבוש האורה (למהר"ם יפה זצ"ל, ברש"י שם) כתב, מקשין, מנא לן שהיה עושה כל ארון מהם חתיכה אחת של זהב בפני עצמו, ונתן זה לתוך זה, שמא היו מצפין את של עץ מכמה חתיכות טסי זהב וחיברו ביתידות כדרך המצפין כלים. והובאו דבריו בצדה לדרך (שם). וראה (ברש"י שם) (ברש"י אות י) גור אריה (ד"ה ג' ארונות) ליות חן (ד"ה ומבית) נפתלי שבע רצון (שיר השירים ד"ה רפידתו זהב) ספר הגלגולים (פרק לה). ונראה שבשפתי כהן (ד"ה וצפית) נשמר מקושיא זו, שכתב וזה לשונו, 'וצפית אותו, מכאן הבין בצלאל, שלא יהא ציפוי של פנים מעורב עם ציפוי של חוץ, שאמר 'וצפית אותו', ואחר כך אמר 'תצפנו', לכך עשה שלשה ארונות, כדי שיהיה ציפוי של פנים לבד, וציפוי של חוץ לבד, ע"כ [וראה להלן שגם רבינו ביאר על דרך זו]. 4. לשון הגמרא, 'מבית ומחוץ תצפנו', אמר רבא, כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו, אינו תלמיד חכם. 5. מאירי (שם ד"ה כל). והר"ן (שבת קיד, א ד"ה שאין) פירש, שאין כוונתו טובה כדבריו. והמהרש"א (ברכות

עץ וּלְצִפּוֹת אוֹתוֹ זָהָב, דְּהוֹאִיל שְׁצִפּוֹי
הַכֶּלִים הוּא בָטָל לְגַבֵּי הַכֶּלִי, כְּמוֹ שְׁפָסֶק
הַרְמֵב"ם הַלְכוֹת כְּלִים פֶּרֶק ד' (ה"ד), הַכִּי

הַלּוּחוֹת, הִיָּה דְגָמָא וּמִשָּׁל לְתַלְמִיד חָכָם
שָׁבוּ גְנוּזָה הַתּוֹרָה, וּמִשּׁוּם הַכִּי, רָאָה
בְּחֻמְתּוֹ שְׁאִינוֹ מִן הָרָאוֹי לַעֲשׂוֹת אַרְזֵן

זרע שמישון המבאר

הַכֶּלִי שֶׁבְּתוֹכּוֹ הִיוּ גְנוּזִים הַלּוּחוֹת, שֶׁנֶּתַן
הַקֹּב"ה לַמֶּשֶׁה בְּהַר סִינַי, וְכַתּוּבִים בָּהֶם
עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת, שֶׁהֵם הִיסוֹד שֶׁל כָּל
הַתּוֹרָה^א, הִיָּה דְגָמָא וּמִשָּׁל לְתַלְמִיד חָכָם,
שָׁבוּ - בַּפְּנִימִיּוֹת, גְּנוּזָה הַתּוֹרָה שֶׁהוּא לּוֹמֵד
וּמְקִיִּים, וּבֶאֱרוֹן עֲצָמוֹ הָעֵץ רּוֹמֵז לְגוֹפּוֹ שֶׁל
הַתַּלְמִיד חָכָם, וְהַזֶּהב רּוֹמֵז לַתּוֹרָה^ב, וּמִשּׁוּם

שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם, כְּתַר מַלְכוּת וְכְתַר כְּהוֹנָה וְכְתַר
תּוֹרָה וְכו', וְכְתַר תּוֹרָה, זֶה הָאֲרוֹן דְּכָתִיב בּו' זֶרֶזְהָב'
וְכו', וּמִפְּנֵי מַה בְּכוּלָּן כְּתִיב 'וְעֵשִׂית לּו', וּבֶאֱרוֹן
כְּתִיב 'וְעֵשׂוּ עֲלָיו', לְלַמֵּד שֶׁכְּתַר תּוֹרָה מְעוּלָה יוֹתֵר
מְכוּלָּן, זֶכֶה אִדָּם לַתּוֹרָה, כִּאִילוֹ זֶכֶה לְכוּלָּן, ע"כ.
וּבִמְנַחוֹת (צט, א) אָמְרוּ, 'אֲשֶׁר שְׁבֵרַת וּשְׁמַתָּם בֶּאֱרוֹן'
(דברים י, ב), תִּנִּי רַב יוֹסֵף, מִלְּמַד שֶׁהַלּוּחוֹת [הַלּוּחוֹת
הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁנֶּתַן הַקֹּב"ה לַמֶּשֶׁה אַחֲרֵי סִלִּיחַת חֹטֵא
הָעֶגְלָן] וּשְׁבָרֵי לּוּחוֹת [הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁשִּׁיבֵר
מֶשֶׁה מַחֲמַת חֹטֵא הָעֶגְלָן] מוֹנְחִין בֶּאֱרוֹן, מִכֵּאֵן
לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ מַחֲמַת אוֹנָסוֹ, שֶׁאֵין
נוֹהֲגִין בּוֹ מִנְּהַג בִּיּוּן. ח. נִרְאֶה כּוּוֹנֵת רַבִּינוֹ,
שֶׁלִּפִּי מַה שֶּׁבִּגְמָרָא דִּרְשׁוּ מִהַפְּסוֹק הִנָּאמַר לְעִנִּין
בְּצִלָּל, וְהִדְרֵשׁ הוּא מְסַבְּרָא שֶׁהָאֲרוֹן שֶׁהוּא הַכֶּלִי
שָׁבוּ גְנוּזִים הַלּוּחוֹת, כִּךְ גַּם גּוֹף הַתַּלְמִיד חָכָם הוּא
כְּכִלִּי שָׁבוּ מוֹנָח הַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד. וְאֵם כֵּן, בּוֹדָאֵי שְׁגָם
בְּצִלָּל בְּחֻמְתּוֹ הַבֵּין כּוּוֹנָה זֶה מְסַבְּרָא.

ציונים ומקורות

לכס תורתי אל תעזובי, אל תעזובי את המקח
שנתתי לכם, יש לך אדם שלוקח מקח יש בו זהב
אין בו כסף, יש בו כסף אין בו זהב. אבל המקח
שנתתי לכם יש בו כסף וכו', יש בו זהב שנאמר
(תהלים יט, יא) 'הנחמדים מזהב ומפז רב'.
רבינו מבאר, שארון העץ מרמז לגופו של התלמיד
חכם, וארונות הזהב מרמזים לתורתו ומעשיו
הטובים. וכן כתב בתולדות יצחק (שמות כה, לא) וזה
לשונן, והוא שהארון רומז לתלמיד חכם, ואמרו
ז"ל, כל תלמיד חכם שאין תוכו כבור, אינו תלמיד
חכם, ולפי שאולי יאמר האדם, אי אפשר להשיג
נפשי מעלה לעלות למדרגת מלאך, לכן רמז, שאם
יהיו לו אמונות טובות מבפנים ומעשים טובים
מבחוץ, אף על פי שיש בו חומר שהוא עצי שטים,
יוכל להשיג מעלה ולהיות כמלאך, שהכרובים
רומזים למלאכים. וזה לשון הפני דוד (להחיד"א,
בפרשתנו אות ה), וכן התלמיד חכם שהוא כלי
מחזיק התורה וכו', צריך שיהיה תוכו כבור, ואף
שיש בו חומר והוא בשר ודם. צריך לעשותו חומר
בקודש, שכמעט אינו ניכר שעושה מעשה החומר,
כמו שבארון היה עץ שהוא דומה לחומר, ובציפוי
מבית וחורץ אינו ניכר כלל וכמעט הכל זהב, כן
התלמיד חכם, על ידי מידותיו ומעשיו הטובים
וענותותיו יעשה החומר צורה, ויתבטל החומר ולא
יוכר כלל וכו'. יג. לשון הרמב"ם, וכן כלי עץ
או עצם, שיש בהן בית קיבול, שציפם במתכת,
טהורים, ואין מקבלין טומאה, [ש]מאחר שציפם,
ביטלן [על ידי הציפוי התבטלה תורת קבלת
הטומאה מעיקר הכלי, כיון ששוב אין משתמשים
בעיקר הכלי, אלא בציפוי], והציפוי עצמו טהור
[לפי שהוא בטל אל עיקר הכלי, שאינו מקבל
טומאה], כמו שביארנו, ע"כ. וראה בכסף משנה
שם, קושיא ותירוץ על הרמב"ם מסוגיא דחגיגה (כו,
ב).

שלושה כתרין הם, כתר מלכות וכתר כהונה וכתר
תורה וכו', וכתר תורה, זה הארון דכתיב בו 'זר זהב'
וכו', ומפני מה בכולן כתיב 'ועשית לו', ובארון
כתיב 'ועשו עליו', ללמד שכתר תורה מעולה יותר
מכולן, זכה אדם לתורה, כאילו זכה לכולן, ע"כ.
ובמנחות (צט, א) אמרו, 'אשר שברת ושמתם בארון'
(דברים י, ב), תני רב יוסף, מלמד שהלוחות [הלוחות
השניות שנתן הקב"ה למשה אחרי סליחת חטא
העגלן] ושברי לוחות [הלוחות הראשונות ששיב
משה מחמת חטא העגלן] מונחין בארון, מכאן
לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו, שאין
נוהגין בו מנהג ביזיון. ח. נראה כוונת רבינו,
שלפי מה שבגמרא דרשו מהפסוק הנאמר לענין
בצלאל, והדרש הוא מסברא שהארון שהוא הכלי
שבו גנוזים הלוחות, כך גם גוף התלמיד חכם הוא
ככלי שבו מונח התורה שלומד. ואם כן, בודאי שגם
בצלאל בחכמתו הבין כוונה זה מסברא.
ט. כמו שכתוב (שמות מ, כ), 'ויתן את העדות אל
הארון'. ופירש רש"י, ש'עדות' היינו הלוחות. והוא
מפורש במלכים א' (ח, ט), 'אין בארון רק שני לוחות
האבנים אשר הניח שם משה בחורב' וגו'. ואף
שבבבא בתרא (יד, א) הובאה דעת רבי מאיר, שבארון
היה מונח אף ספר תורה, מכל מקום, יתכן שרבינו
לא רצה להביא דעה זו, משום שרבי יהודה חולק
עליו שם, וסובר שהספר תורה היה מונח מחוץ
לארון, עיין שם.
י. כמו שכתוב (שמות לד, כח) 'ויתן את הלוחות את דברי הברית אשר עשית עם בני ישראל'.
יב. התורה משולה לזהב, כמו שכתב רש"י (שמות כד, יב) 'את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', כל שש
מאות ושלוש עשרה מצוות, בכלל עשרת הדברות הן.
ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד, לכל דבור ודבור
מצוות התלויות בו. יב. התורה משולה לזהב,
כמבואר במדרש (שמו"ר לג, א) 'ויקחו לי תרומה',
הדא הוא דכתיב (משלי ד, ב) 'כי לקח טוב נתתי

'וְצִפִּית אֹתוֹ וְכוּ' מִבֵּית וּמִחוּץ, וְתוֹ
לֹא. וּמִדְּכָתָב 'תִּצְפְּנוּ', שְׁמַע מִיָּנָה,
שֶׁהֲצִפּוּי הוּא דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְיֵשׁ לוֹ
שֵׁם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְאֵינוֹ בְּטָל לְגַבִּי הַכְּלִי.
וְלִבָּן עָשָׂה שְׁלוֹשׁ אַרְנוֹנוֹת, שְׁלֹפְעָמִים
הַתְּלָמִיד חָכֵם צָרִיךְ שִׁיחֲנוּף

נְמִי הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁצִּפּוּי הַזֶּהב בְּטָל
לְגַבִּי הָעֵץ, וּבִתְלָמִיד חָכֵם נְמִי יִהְיֶה מִתֵּר
לוֹ לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר הַהֲנָאוֹת גּוֹפְנִיּוֹת, שֶׁהִרִי
הַגּוֹף הוּא הָעֵקֶר, וְהֲצִפּוּי הוּא הַטָּפֶל.
וְאִם כֵּךְ הִיְתָה פְּנֹת הַכְּתוּב, הִיָּה לוֹ
לֹאמֹר 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים'

זרע שמישון המבאר

'וְצִפִּית אֹתוֹ וְכוּ' זֶהב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ,
וְתוֹ לֹא - וְלֹא הִיָּה לַפֶּסֶק לַחֲזוֹר וְלֹאמֹר
'תִּצְפְּנוּ'.

וּמָמָה דְּחֲזוֹר הַפֶּסֶק וּכְתָב 'תִּצְפְּנוּ', שְׁמַע
מִיָּנָה - יֵשׁ לַלְמוּד מֵהַכְפִּילוֹת שֶׁל לִשׁוֹן
'צִיפּוּי', שְׁכוּנוֹת הַתּוֹרָה הִיא, שֶׁהֲצִפּוּי שֶׁל
זֶהב, הוּא דָּבָר - אֲרוֹן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְיֵשׁ לוֹ
שֵׁם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ - שֶׁהֲצִפּוּי הוּא כְּלִי לַעֲצָמוֹ,¹
וְאֵינוֹ - וְלֹא יִהְיֶה כְּמוֹ צִיפּוּי הַכֹּלֶם בִּשְׂאֵר
מִקּוּמוֹת שֶׁאֵנוֹ אוֹמְרִים שֶׁהוּא בְּטָל לְגַבִּי
הַכְּלִי². וְלִבָּן - כְּדִי לְקִיֵּם דִּיוֹק זֶה
שֶׁבַּפֶּסֶק³, עָשָׂה בְּצִלָּל שְׁלוֹשׁ אַרְנוֹנוֹת, כְּדִי
שֶׁאֲרוֹנוֹת הַזֶּהב יִהְיוּ דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמָם, וְלֹא
יִתְבַטְּלוּ לִאֲרוֹן הָעֵץ, וּמִכֵּךְ יִהְיֶה לִימּוּד
לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁצְרִיכִים שִׁיחֵי הַמַּצּוֹת
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלֵּהֶם עֵיקֶר בְּפָנֵי עֲצָמָם,
וְלֹא יִהְיוּ בְּטִלִּים לְגוֹפָם, וְאִדְרַבָּה, הַגּוֹף יִהְיֶה
בְּטָל אֶל הַתּוֹרָה, וּכְדִלְהַלֵּן⁴.

לְעִיקָר הַכְּלִי, וְהָבִי נְמִי בִּאֲרוֹן, הֵינּוּ אוֹמְרִים
שֶׁהֲצִפּוּי הַזֶּהב שֶׁל הָאֲרוֹן בְּטָל לְגַבִּי הָעֵץ
שֶׁלּוֹ, וְהָעֵץ הוּא הָעֵיקֶר, וּמִמִּילָא נִלְמַד מִכָּאן,
שֶׁבִּתְלָמִיד חָכֵם נְמִי - שֶׁהָאֲרוֹן מִרְמָז אֵלָיו,
גַּם כֵּן יִהְיֶה מִתֵּר לוֹ לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר הַהֲנָאוֹת
גּוֹפְנִיּוֹת, שֶׁהִרִי כֵן רָאוּי לְהִיט שֶׁהַגּוֹף הוּא
יִהְיֶה הָעֵקֶר, כְּמוֹ הָעֵץ שֶׁל הָאֲרוֹן שֶׁהוּא
הָעֵיקֶר, וְהֲצִפּוּי - הַתּוֹרָה וּמַעֲשֵׂי הַטּוֹבִים
שֶׁהֵם נִמְשָׁלִים לְזֶהב הַצִּיפּוּי, הוּא הַטָּפֶל,⁵
וְהֵם מִתְבַּטְּלִים לְגוֹף שֶׁהוּא הָעֵיקֶר, וְאֵין פָּגַם
בּוֹ אִם יִמְשֹׁךְ אַחֵר הַנְּאוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת.

כַּפִּילוֹת לִשׁוֹן 'צִיפּוּי', מִלְמַד שֶׁהֲצִפּוּי הוּא כְּלִי לַעֲצָמוֹ

וְאִם אֲכֵן כֵּךְ הִיְתָה פְּנֹת הַכְּתוּב,
שִׁיעֲשֶׂה רַק אֲרוֹן אֶחָד שֶׁל עֵץ, וְהוּא יִהְיֶה
מִצּוּפָה בִּזְהָב, וְשִׁיבּוֹן מִכֵּךְ שְׁמוּתָר לְתַלְמִיד
חָכֵם לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר תַּעֲנוּגֵי הַגּוֹף, אִם כֵּן, הִיָּה
לוֹ לַפֶּסֶק לֹאמֹר 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים',

צינונים ומקורות

מְבוּאָר שֶׁמָּה שֶׁכְּתוּב 'וְצִפִּית אוֹתוֹ' וְגו', פִּירוּשׁוֹ
שִׁיעֲשֶׂה לִאֲרוֹן הָעֵץ, שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת שֶׁל זֶהב שִׁיעֲצֹ
אוֹתוֹ מִבְּפָנִים וּמִבְּחוּץ, וּמִמִּילָא מוֹכֵן, שֶׁהוּאִיל וְשְׁנֵי
אֲרוֹנוֹת אֵלּוֹ אֵינֶם מְצַפִּים אֶת הַשְּׁפָה הָעֲלִיוֹנָה, הוֹצֵר
רִיבּוּי מִיּוֹדָע לְצִיפּוּי זֶה, ע"כ. טז. הֵינּוּ,
שֶׁלֵּעִיל נִתְבָּאָר שֶׁבְּצִלָּל הַבֵּין מִסְבָּרָא שֶׁלֵּא יִתְכַּן
לַעֲשׂוֹת הָאֲרוֹן בְּאֹפֶן שֶׁהַזֶּהב בְּטָל אֶל הַצִּיפּוּי, מִפְּנֵי
הַדְּמִיוֹן שֶׁל הָאֲרוֹן לְעֵנִין תַּלְמִיד חָכֵם, וְלַעֲנִין תַּלְמִיד
חָכֵם לֹא יִתְכַּן שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהַגּוֹף הוּא הָעֵיקֶר, וְתִהְיֶה
הַתּוֹרָה בְּטִילָה כְּנֶגֶד הַגּוֹף. וְעַתָּה מוֹסִיף רַבְּנֵי שְׁמוּכָה
כֵּן גַּם מִדְּקוּק לִשׁוֹן הַכְּתוּב, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁהֲצִיפּוּי
חָשׁוּב כְּדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְאֵינוֹ בְּטָל אֶל הַכְּלִי.
יז. וְרָאָה בְּדַבְּרֵי רַבֵּינוּ לַעֲלִי (פֶּרֶשׁת בְּשַׁלַּח אוֹת טו),
שֶׁאֵין רָאוּי לֵאדָם לְהַתְבַּטֵּל מִהַתּוֹרָה, אֲפִילוּ
בִּשְׁבִּיל לְהַתְעַדֵּק מַעַט כְּדִי לְהַפִּיג מִמֶּנּוּ אֶת דְּאֻגּוֹתָיו,

יד. כְּלוּמָר, שֶׁהַכְפִּילוֹת וְהִיתּוֹר שֶׁל לִשׁוֹן 'צִיפּוּי'
בַּתּוֹרָה, מִלְמִידִים שֶׁהֲצִיפּוּי אֵינוֹ צִיפּוּי רִגִּיל שֶׁבְּטָל
לְגַבִּי עֵיקֶר הַכְּלִי, אֵלֹא הוּא דָּבָר חָשׁוּב בְּפָנֵי עֲצָמוֹ,
וְאֵינוֹ בְּטָל לְכָלִי כִּשְׂאֵר צִיפּוּי לְכָלִי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. טז. בְּצֵדָה לְדֹרֶךְ וּבִשְׁפֶתִי חֲכָמִים
(בְּחִירוֹת הַשְּׁנִי) בִּיאָרוּ גַם כֵּן, שֶׁמָּה שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּל
שְׁלֹשׁ אֲרוֹנוֹת, נִלְמַד מִהִיתּוֹר שֶׁל תִּבֵּית 'תִּצְפְּנוּ'. אֵךְ
הֵם בִּיאָרוּ זֹאת, עַל פִּי מָה שֶׁדִּרְשׁוּ בִּירוּשְׁלַיִם (שְׁקִלִּים
פ"ו ה"א) מ'תִּצְפְּנוּ', שֶׁצְרִיךְ לַצִּפּוֹת גַּם אֶת שְׁפָתוֹ
הָעֲלִיוֹנָה [שֶׁל אֲרוֹן הָעֵץ] בִּזְהָב. שֶׁהִנֵּה, אִם כּוֹנוֹת
הַתּוֹרָה הִיְתָה, שִׁיעֲשֶׂה רַק אֲרוֹן אֶחָד שֶׁל עֵץ, וְיִצְפְּנוּ
זֶהב כְּדֹרֶךְ הַצּוּרִפִּים, לֹא הִיוּ צְרִיכִים לְרִיבּוּי זֶה, שֶׁכֵּן
גַּם אִם הָיָה כְּתוּב רַק 'וְצִפִּית אוֹתוֹ' זֶהב טָהוֹר מִבֵּית
וּמִחוּץ, הֵינּוּ יוֹדְעִים שֶׁזֶה כּוֹלֵל גַּם שְׁפָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה.
וּמִכֵּךְ שֶׁהוֹצֵר לְרַבּוּת שְׁפָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה מ'תִּצְפְּנוּ',

אִי נָמִי, אָמְרוּ ו'ל' (פסחים ג, ב), לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֲפִלוּ שְׁלֹא לִשְׁמָה, וְאִזּוּ הוּא זֶהב מִבְּחוּץ וְלֹא מִבְּפָנִים.

לְרִשָּׁע מַחֲמַת אֵיזָה הֶכְרַח, וְאִזּוּ הוּא זֶהב מִבְּפָנִים וְלֹא מִבְּחוּץ, וְהִזְהִב שְׁבָפָנִים עוֹמֵד לְבָדוּ, וְאִינוּ מִחֻבֵּר עִם אוֹתוֹ שֶׁל חוּץ.

זרע שמישון המבואר

התלמיד חכם שהוא הדוגמא וציור הפנימי של הארון, גם כן צריך לנהוג כן.

אִי נָמִי - ולפעמים הוא להיפך, והיינו, בהקדם מה שֶׁאָמְרוּ רבותינו ו'ל' בגמרא (פסחים ג, ב)^{כו}, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֲפִלוּ שְׁלֹא לִשְׁמָה - שאם אין בכוחו של האדם לעסוק בתורה ומצוות 'לשמה' - לשם קיומם מחמת ציווי הקב"ה בלבד, אל ימנע עצמו בשביל כך לגמרי מעסק התורה והמצוות, אלא יעסוק בהם 'שלא לשמה' - לשם שכר או שאר הנאת העולם הזה שירויח בכך, וְאִזּוּ - כשהוא עוסק בתורה שלא לשמה, הוּא 'זֶהב' מִבְּחוּץ - התלמיד חכם שהעסק שלו בתורה, שהוא הזהב, נראה מבחוץ, וְלֹא מִבְּפָנִים - שבפנימיותו עדיין לא זורח בו אור התורה המשול לזהב, כיון שלבו אינו מכויין שיעסוק בתורה לשמה. וכנגד זה נרמז גם בעשיית הארון החיצוני באופן שאינו מחובר עם הפנימי, לרמוז שפעמים צריך לעסוק בתורה

לפעמים הפנימיות והחיצוניות של התלמיד חכם מובדלים זה מזה

והטעם" שהצריכה התורה שלושת הארונות יהיו מובדלים זה מזה, ולא מחוברים זה לזה במסמרים וכדומה"ט, הוא מפני שֶׁלְפָנֵינוּ הַתְלָמִיד חָכָם צָרִיךְ שִׁיחֲנִיף לְרִשָּׁע ולכבדו, מַחֲמַת אֵיזָה הֶכְרַח - כגון שמתירא שאם לא יכבדנו, יזיקנו"ט, וְאִזּוּ הוּא 'זֶהב' מִבְּפָנִים - התלמיד חכם, תורתו נמצאת במקום מוצנע, וְלֹא מִבְּחוּץ - שאין כבוד תורתו ניכרת מבחוץ, הואיל וכלפי חוץ, הוא מוכרח להחניף ולהכנע, לרשע שאינו הולך בדרך התורה, ונמצא הִזְהִיב הַזֶּה שְׁבָפָנִים - בתוך התלמיד חכם, היינו טוהר לבו וכוונותיו של התלמיד חכם, עוֹמֵד לְבָדוּ, וְאִינוּ מִחֻבֵּר עִם אוֹתוֹ שֶׁל חוּץ, שהרי מבחוץ אין ניכר הזהב שבו, שהרי הוא כפוף ונכנע לרשע. ולכן גם בארון שעשה משה לא נתחבר הארון הפנימי לגמרי עם שאר הארונות, לרמוז לכך שלפעמים

ציונים ומקורות

במסמרות לארון העץ. וכדעת רבינו, משמע גם בלבוש האורה ומשכיל לדוד על פירוש רש"י. כ. ראה סוטה (מא, ב), דרש רבי יהודה בר מערבא, ואיתימא רבי שמעון בן פזי, מותר להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר (ישעיהו לב, ה) 'לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע', מכלל דבעולם הזה שרי, ע"כ. ופירש בשערי תשובה לרבינו יונה (ח"ג אות קצט), דהיינו שהותר לכבדו, כדרך שמכבדים בני האדם אנשי זרוע רמה, מפחד ואימה, בקימה והידור ודומה להם, אך לא ישבחנו, ולא ידבר טוב עליו לבני אדם. ביראים (עמוד ו' סימן רמח, דפוס ישן סימן נה) כתב, שמה שהתירו להחניף לרשעים, היינו מחמת פחד שירא שלא יבוא לו הפסד בגופו או בממונו. כא. לשון הגמרא, דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

כדי שלא יחלה במחלת המרה שחורה, ואם אינו מתבטל הוא מובטח מהקב"ה שלא יחלה, עיי"ש, ובפרשת בחוקותי (אות א). יח. ביאור השאלה, שהרי התבאר שהארון מרמז לתלמיד חכם, ולהלן מבואר רבינו, שהארון החיצון מרמז לתורה המשול שלו שניכר בחוץ, והארון הפנימי מרמז לכוונות הטהורות שבפנימיות לבו, וארון העץ שבאמצע מרמז על גופו של התלמיד חכם שמתבטל לצרכים הרוחניים שלו, אם כן, היו צריכים כל השלוש הארונות להיות מחוברים ממש, כדי שזה ירמז על התלמיד חכם, שכל כוחותיו הגשמיים והרוחניים, נעשים מקשה אחת לצורך תורתו. יט. כך מבואר מדברי רבינו בהמשך, שהג' ארונות לא היו מחוברים ממש, אלא רק מונחים זה בתוך זה, וזה לא כדעת הבאר מים חיים (להמה"ח אחי המהר"ל זצ"ל, ברש"י כאן, אות ק) שכתב, שאת ארונות הזהב קבעו

וּמִשּׁוֹם הָכִי, עָשָׂה שְׁלוֹשׁ אֲרוֹנוֹת
מִבְּדִלּוֹת זֹז מִזֹּז, כְּדִי
שְׁלֹפְעָמִים עַל צַד הַהֶכְרֵחַ וְשִׁתְּמֹשׁ
בְּאֶחָד מֵהֶן לְבַד, שֶׁהָרִי אָף בָּשָׁל עֵץ
צָרִיד לִפְעָמִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְבַדּוֹ, דְּגִמְלָה
נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד' (משלי י"א, יז), וְחֵיב אָדָם
לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל מַה שֶּׁרָאָה עֵינָיו וְלֹא

וְלִפְעָמִים הוּא טוֹב וְנָעִים בְּפָנִים
וּבַחוּץ, כְּדָרְךָ כָּל
הַחֲכָמִים וְהַצַּדִּיקִים. וְאֶדְרָבָא, הָעֵץ דְּהִינּוּ
הַגּוֹף, חַד בְּתָרִי בְטִיל (גיטין נד, ב), לְפִי
שִׁמְחָשְׁבוֹתָיו מִבְּפָנִים וּמַעֲשָׂיו מִבַּחוּץ
טוֹבִים וְנִכְחָיִים, וּמִמְשִׁיכֵים הַגּוֹף, שֶׁיִּכְבָּל
הַנְּאֻתָיו מִחֲמַת עֲדוֹן הַנְּשָׁמָה.

זרע שמיני המבאר

לימודו היא לשם שמים, והטוב והנעים
שמבפנים ומבחוץ, המשולים בשתי הארונות
של זהב, מְשִׁיכִים את הגוף - הנמשל בארון
אחד של עץ, שֶׁיִּכְבָּל הַנְּאֻתָיו הַגּוֹפְנוֹת,
מִחֲמַת עֲדוֹן הַנְּשָׁמָה - על ידי שנשמתו
תתעדן בעסק בתורה לשמה ומתרחקת
מהרשעים.²²

לפעמים נצרך להשתמש בכוחות הגוף לבד
הרמוזים בארון העץ

וּמִשּׁוֹם הָכִי - ועל כן, עָשָׂה בַצֵּלָל שְׁלוֹשׁ
אֲרוֹנוֹת מִבְּדִלּוֹת זֹז מִזֹּז, כְּדִי לְרַמּוֹז וּלְלַמֵּד
שְׁלֹפְעָמִים עַל צַד הַהֶכְרֵחַ וְשִׁתְּמֹשׁ בְּאֶחָד
מֵהֶן לְבַד, וכפי שנתבאר ברמז שתי הארונות
של זהב מפנים ומבחוץ, ואף הארון של עץ
היה בפני עצמו, שֶׁהָרִי אָף בָּאֲרוֹן שֶׁל עֵץ
הַרּוּמִז לַגּוֹף, צָרִיד לִפְעָמִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
לְבַדּוֹ - לתת לגוף ליהנות מהעולם הזה כפי
הצורך, דְּגִמְלָה נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד' - מי שגומל
טוב לנפשו המתאוה, לתת לה די מחסורה
ההכרחי כדי להחיותה ולהעמידה במצב

ובמצוות אף כשעיסוקו בהם רק באופן
הנחשב מבחוץ.²³

וְלִפְעָמִים, התלמיד חכם הוּא טוֹב וְנָעִים
גַּם בְּפָנִים, וגם בַּחוּץ, כְּדָרְךָ כָּל הַחֲכָמִים
וְהַצַּדִּיקִים - שעוסקים בתורה לשמה, ואינם
מחניפים לרשעים, וְאֶז אֶדְרָבָא, הָעֵץ דְּהִינּוּ
הַגּוֹף, חַד בְּתָרִי בְטִיל - דבר איסור אחד,
שהתערב בשנים של היתר, התבטל האיסור
ונעשה היתר (גיטין נד, ב). וכמו כן, כח הגוף
והגשמיות של התלמיד חכם, שמרומז
ב'ארון העץ', מתבטל בכח הרוחניות של
התורה שהוא לומד, ומאירה בו בין מבפנים
ובין מבחוץ, כדוגמת ארון העץ המתבטל
בשתי ארונות הזהב שהיו בפנים ובחוץ, כיון
שהוא לומד בכוונה טהורה לשמה
בפנימיותו, וגם אינו מחניף לרשעים
בחיצוניותו, לְפִי שֶׁבִין מִחְשְׁבוֹתָיו שֶׁמִּבְּפָנִים
- בתוך לבו, המשולים בארון הזהב הפנימי,
ובין מַעֲשָׂיו מִבַּחוּץ - המשולים לארון הזהב
החיצוני, טוֹבִים וְנִכְחָיִים, שבתוך לבו כוונת

ציונים ומקורות

אמנם לפי זה קשה, שאם כן היה צריך לחבר את כל
הארונות, כדי שיהיו כמו תערובת ויתבטל העץ,
ולמה לא צויה שיהיו מחוברים. ועל כן תירץ רבינו,
שבדוקא הקב"ה צויה שיהיו מופרדים, מפני
שלפעמים נצרך לתלמיד חכם להשתמש רק באחד
מהכוחות הרומזים בארונות, כמו שמבאר והולך.
ואמנם נראה מדברי רבינו, ש'ביטול' כח הגוף
המרומז בארון העץ, שייך רק אם תורתו טהורה
ונקיה מבפנים ומבחוץ, שאז 'חד בתרי בטיל'. אך
אם הוא עדיין לומד שלא לשמה, או שהוא צריך
להחניף לרשע מבחוץ, אין בכח של תורה זו, לבטל

כב. ויש להוסיף ביאור בזה, שבשני אופנים אלו,
התלמיד חכם נחשב כמי שאין תוכו כבור', שבאופן
הראשון רק בפנימיותו הוא טוב ולא בחיצוניותו,
ובאופן השני הוא להיפך. כג. ביאור דברי
רבינו, שאמנם אם היה רק ארון אחד של עץ מצופה
זהב, היה הזהב שהוא הציפורי, בטל לעץ שהוא עיקר
הכלי, והיה נלמד מכך, שמותר להתענג בתענוגי
הגוף לפי שהוא העיקר כמו העץ. וכדי לשלול סברא
זו, צויה הקב"ה לעשות שלוש ארונות, שנים מהם
של זהב ורק אחד של עץ, כדי שהעץ המרמז לגוף
יתבטל לזהב המרמז לתורה מטעם 'חד בתרי בטיל'.

אָבֵל בְּשֵׁנֶת־חֶבֶם וְקָנָה חֶכְמָה וּמוֹסָר, אֹז
אֵינֶם אַרְנוֹנוֹת מִבְּדִלּוֹת זֶה מִזֶּה, אֵלֹא
כָּל הַשְׁלֹשׁ הֵן נִחְשָׁבוֹת לְאַחַד, וְהַעֵץ בָּטָל
לְגַבִּי הַזֶּהָב, וְהַגּוֹף בָּטָל לְגַבִּי הַנֶּשֶׁמָה.

אָבֵל (ירושלמי קידושין פ"ד ה"ב). וְכֵן מִתְחַלָּה
בְּשִׁלּוּמֵי הָאָדָם, אֵינוֹ עֲדִין שָׁלֵם בְּמִדּוֹתָיו
וּבְמַעֲשָׂיו, בְּדַמְרִינֵן (פסחים סח, ב), מַעֲיָקְרָא
כִּי עֶבֶד אֵינִישׁ, אֲדַעְתָּא דְנִפְשִׁיהָ קָא עֶבֶד.

זרע שמישון המבואר

בתורה, והוא מתחלה בפשטות האדם -
בתחילת לימודו, שאז אינו עדיין שָׁלֵם
בְּמִדּוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו, שיוכל לעסוק בתורה
בלי שיתכוין בכך להנאת עצמו, בְּדַמְרִינֵן
בגמרא (פסחים סח, ב), מַעֲיָקְרָא כִּי עֶבֶד
אֵינִישׁ, אֲדַעְתָּא דְנִפְשִׁיהָ קָא עֶבֶד - האדם
בתחילת לימודו, מתכוין בכך להנאת גופו
ולתועלת עצמו, וכגון שיקבל שכר על
מעשיו [ורק בהמשך לימודו, הוא מתעלה
ומתכוין רק לצורך קיום העולם, וכמבואר
בגמרא שם]. והרי מבואר מכך, שבתחילת
לימודו, גם הלימוד עצמו הוא לצורך הגוף
המרומוז בזהב שמבחוץ.¹⁷

אָבֵל בהמשך לימודו, בְּשֵׁנֶת־חֶבֶם על ידי
התורה שלמד, וְקָנָה חֶכְמָה וּמוֹסָר, אֹז אֵינֶם

הבריאות, הוא בודאי איש חסיד¹⁸ (משלי יא,
יז). ועוד, שאף אם כבר נתן לגופו די
מחסורה ההכרחי לקיומה, לפעמים הוא
צריך להנות אותה, וכמו שאמרו רבותינו
ז"ל (ירושלמי קידושין פ"ד ה"ב), חֵיב אָדָם לְתַן
אֶת הַדִּין וְהַחֲשׁוֹן לַפְּנֵי הַקֶּבֶה, דהיינו,
שייענש על מה שרצה בעיניו ולא אכף, לפי
שנפשו מסתגפת במה שאינה יכולה ליהנות
ממה שראתה, ונמצא חוטא על הנפש. ועל
כן, באופן זה, שראה מאכל חדש ונפשו
מתאוית לו, גם תלמיד חכם מחוייב להנות
את נפשו.

וְכֵן - אופן נוסף שהתלמיד חכם עדיין
אינו בשלימותו, ועל צד ההכרח הוא
משתמש בצרכי גופו, כדי שיוכל לעסוק

ציונים ומקורות

ששת, כל תלתי יומין מהדר ליה תלמודיה [בכל
שלושים יום היה חוזר על כל תלמודו], ותלי וקאי
בעיברא דרשא ואמר, חדאי נפשאי, חדאי נפשאי,
לך קראי לך תנאי [שמחי נפשי, שמחי נפשי במה
שלמדתי, שבשבילך ולצורכך שניתי וקריתי, כלומר,
את לבד תקבלי את השכר של העמל שעמלתי
בתורה. ומקשה הגמרא, איני [וכי אין הנאה בתלמוד
תורה אלא ללומדיה לבד, ולא לכל העולם], והאמר
רבי אלעזר, אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ,
שנאמר (ירמיהו לג, כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה
חקות שמים וארץ לא שמתי', [ומתרצת הגמרא],
מעיקרא כי עבד איניש, אדעתא דנפשיה קא עבד
[האדם בתחילת לימודו, מתכוין בכך לתועלת עצמו,
ורק בהמשך לימודו, הוא מתכוין לצורך קיום
העולם]. כח. ביאור כוונת רבינו, שבדבריו
לעיל בסמוך ביאר, שלפעמים אדם משתמש רק עם
בחינה אחת מחלקי הארון, ומונה והולך רמזי
חלקיו, ובתחילה נקט דוגמת שימוש בבחינת 'עץ'
של הארון - התענגות של עולם הזה, ועתה מביא
דוגמא לשימוש בבחינת ארון 'זהב מבחוץ', אולם
מבלי זהב בפנים - לימוד להנאת עצמו, דהיינו
אדעתא דנפשיה.

את כח הגוף המרומוז בעץ. כד. על פי מצוות
דוד. וזה לשון המדרש (ויק"ר לד, ג), 'גומל נפשו
איש חסד', זה הלל הזקן, שבשעה שהיה נפטר
מתלמידיו, היה מהלך והולך עמם, אמרו לו
תלמידיו, רבי, להיכן אתה הולך, אמר להם, לגמול
חסד עם הדין אכסניא בגו ביתא [עם האורח שנמצא
בביתו]. אמרו לו, כל יום אית לך אכסניא [האם בכל
יום נמצא אצלך אורח]. אמר להם, והדין נפשא
עלובה לא אכסניא הוא בגו גופא [האם נפש
עלובה זו, אינה כמו אורחת בתוך הגוף], יומא דין
היא הכא, למחר לית היא הכא [שהרי היום היא
נמצאת כאן בתוך הגוף, ואילו למחר, כלומר, לאחר
זמן, היא שוב לא תהיה כאן]. כה. לשון
הפסוק, גַּמַּל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד וְעֶבֶר שְׁאָרוֹ אֶקְדִּיר.
כו. לשון הירושלמי, רבי חזקיה רבי כהן בשם רב,
עתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא
אכל. רבי לעזר חשש להדא שמועתא [חשש
לשמועה זו של רב], ומצמיח ליה פריטין ואכיל
בהון מכל מילה חדא בשתא [והיה אוסף פרוטה
לפרוטה, ואוכל מכל מין פעם אחת בשנה]. וראה
עוד בפירוש רבינו על קהלת (אות כא) במה שכתב
על פי דברי הירושלמי. כז. לשון הגמרא, רב

זרע שמשון המבאר

לחבר את הארונות ממש, מפני שבתחילת לימודו אי אפשר לו לבטל את צרכי גופו, והוא חייב להשתמש בגופו לבד, לשם עסקו בתורה. וכן מפני שגם כשהתעלה בלימודו, עדיין לפעמים צריך לדאוג לצרכי גופו, למלאות מחסורה ולא לסגפה, כמו שהתבאר^ט.

אַרְנוֹת מִבְּדָלוֹת זֶה מִזֶּה, אֵלֶּא כֹּל הַשְּׁלֹשׁ הֵן נִחְשָׁבוֹת לְאַחַד, וְהַעֵץ בְּמִלֵּל לְגַבִּי הַזֶּהב, וְהַגּוֹף בְּמִלֵּל לְגַבִּי הַנְּשָׁמָה, ולכן מונחים יחדו כאחד. ואף שהמכוון הוא, שיהיו כל הכוחות של התלמיד חכם, מחוברים זה אל זה, ויתבטל הגוף לנשמה, מכל מקום, לא ציוה הקב"ה

ציונים ומקורות

בפנימיות לבו, ובין כלפי חוץ. ומכל מקום, עשה הארונות מופרדים, לפי שלפעמים תורתו של התלמיד חכם היא רק בפנימיות לבו ולא בחוץ, כשצריך להחניף לרשע, ולפעמים הוא להיפך, כשלימודו הוא שלא לשמה. ולפעמים הוא צריך לדאוג גם לצרכי גופו. ג. המכוון הוא שיהיו אחד, והיינו שיגיע ללמוד תורה גם מבחוץ, נגד ארון הזהב החיצון, וגם בכוונה טהורה בפנים, נגד ארון הזהב הפנימי, ושהנאות הגוף, הרמוזים בארון העץ האמצעי, יתבטלו נגד תענוגי הנשמה הנמשכים מעסק התורה.

כט. תמצית הדרוש: א. בצלאל הבין שיש לו לעשות שלש ארונות, לפי שהארון מרמז לתלמיד חכם. ואם היה עושה רק ארון אחד של עץ מצופה זהב, היה מוכן מכך, שכשם שהציפוי מתבטל לגבי הכלי, כך גם הרוחניות של התלמיד חכם בטילה לגופו, ויהא מותר לתלמיד חכם להתענג בצרכי גופו. וגם דרש מכפל לשון ציפוי בפסוק, שהציפוי הוא כלי בפני עצמו. ב. עשיית שלשה ארונות, שנים של זהב ואחד של עץ, אשר נחשבים כאחד, מרמז שהגוף צריך להתבטל לנשמה בבחינת 'אחד בתרי בטיל'. ושתורתו צריכה להיות טהורה, בין

מתוך ברכת
והבטחת הרב המחבר
רבנו שמשון חיים נחמני זלה"ה
בבקשתו ותחינתו

בהקדמת ספריו 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

'למען אחי רעי ותלמידי ישאו את שמי על שפתם, ועל הטוב יזכר שמי
בפיהם אחר מותי, כאשר בעשר לשונות של תפילה אני מחלה פניהם,
ובעל הגמול ישלם במיטב חי אריכי ומזוני טפי לגומלי חסדים טובים.'

* * *

'כאשר אני מחלה פניהם בעשר לשונות של תפילה לברור המנה היפה
אשר ייטב בעיניהם בחידושים הללו, ובפרט אחרי מותי כי לימודם יהיה
לי להשיב נפש ולעידון רוח ולזכות נשמתי, וצדקה תהיה להם וצדקתם
תעמוד להם לאכול בעוה"ז ולשבוע בעוה"ב, ובעל הגמול ישלם בזכות
זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.'

* * *

'ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת
במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.' 'ועיניכם תראינה בנים בני בנים
כשתילי זיתים סביב לשולחנכם, חכמים וגבונים, ובתים מלאים
כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם.'

- מספרי רבנו שיצאו לאור על ידי 'האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון' •
לפרטים: ארץ ישראל 05271-66450 * 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657

הכנה לימי הפורים

זרע שמשון

מגילת אסתר המבואר

לומדים זרע שמשון
ורואים ישועות

הספר שמחולל פלאות. אלפים נושעו בהבטחתו.

zera277@gmail.com 347-496-5657 * 02-80-80-500